

Osnovna šola Cankova
Cankova 27
9261 Cankova

RAZISKOVALNA NALOGA

***Odnos do smrti v luči velikih verstev
in sodobnega časa***

PODROČJE: OŠ DRUGA PODROČJA

Mentorica: Monika Hajdinjak,
prof. geo in zgo

Avtorji: Neža FICKO, 9. a
Naja CIZ, 9. a

Cankova, marec 2020

POVZETEK

Starost, minevanje, umiranje in smrt so pojmi, ki jih večina ljudi ne želi slišati in so postali tabu v sodobnem času. Po drugi strani pa se vsakodnevno v medijih prikazuje smrt, kar kaže na to, da smo z njo še preveč seznanjeni. Namen raziskovalne naloge je raziskati kakšen je odnos do smrti v treh velikih verstvih – krščanstvu, islamu in budizmu oziroma v sodobni družbi 21. stoletja. Želimo ugotoviti, kakšno je zavedanje o posmrtnem življenju in reinkarnaciji ter primerjati tradicionalne in sodobne predstave ali obrede o umiranju, smrti in posmrtnem življenju. Smrt se v današnjem času po eni strani močno komercializira, po drugi strani pa je odrinjena. Odnos do nje se je skozi čas zelo spremenil. V sodobni družbi je zanikana in predstavlja težavo, ko se je treba z njo soočiti. Vzbuja občutke izgube, praznine, žalosti in predvsem strahu. V tradicionalnih družbah je bila smrt konec življenja na Zemlji, a je vera ponudila ljudem upanje na posmrtno življenje. V sodobnem času je opaziti, da religija izgublja pomen, ljudje pa si ustvarijo svoje slike o smrti. Praznika v krščanskem svetu, ki nas na to opominjata sta dan spomina na mrtve in velika noč. Z raziskovanjem je bilo ugotovljeno, da so se o smrti nekoč več pogovarjali in da se predvsem s starostjo ljudje več o njej pogovarjajo in se je manj bojijo. Tudi šege ob smrti, ki imajo temelje v ljudski kulturi in so nekoč povezovale širše skupnosti, počasi tonejo v pozabo. Obsmrtni in pogrebni obredi so se spremenili, postali so bolj modernizirani in enostavni, s čemer se je delno izgubilo tudi spoštovanje do smrti. So pa še vedno razlike med religijami v odnosu do pokojnika in do posmrtnega življenja. V sodobnem času bolnišnice, hospici, muzeji in različna društva ozaveščajo odnos do smrti in umiranju ter razbijajo tabuje. Z nalogo želimo k temu prispevati tudi mi.

KLJUČNE BESEDE: smrt, umiranje, reinkarnacija, posmrtno življenje, islam, krščanstvo, budizem, verovanje

ZAHVALA

V tem delu raziskovalne naloge bi se radi zahvalili naši mentorici Moniki Hajdinjak, učiteljici geografije in zgodovine, ki nas je vodila pri nastajanju raziskovalne naloge in spodbujala pri raziskovalnem delu. Zahvala gre tudi vsem intervjuvancem za izčrpne intervjuje. Hvala vsem, ki so sodelovali v spletni anketi. Hvala tudi vsem ostalim, ki so bili ali bodo kakorkoli vključeni v izdelavo naloge, njeno predstavitev in izvedbo.

Vsem iskrena hvala!

Kazalo vsebine**Vsebina**

POVZETEK	2
1. UVOD	6
1.1. Namen in cilji raziskovalne naloge	7
1.2. Metodologija dela	7
1.3. Hipoteze	8
2. TEORETIČNI DEL.....	9
2.1. Splošni teoretični pojmi.....	9
2.2. Kratek oris velikih svetovnih verstev: krščanstva, islama in budizma	11
2.2.1. Krščanstvo	11
2.2.2. Islam	12
2.2.3. Budizem	14
2.3. Odnos do smrti in posmrtno življenje	15
2.3.1. Posmrtno življenje v očeh filozofov in nekdanjih ljudstev	15
2.3.2. Posmrtno življenje v izbranih treh verstvih	17
2.4. Obsmrtni obredi skozi čas in v izbranih religijah	19
2.5. Reinkarnacija	25
2.6. Umrljivost v sodobnem času	28
2.7. Pogled na smrt v družbi 21. stoletja	29
3. RAZISKOVALNI DEL	33
3.1. Analiza intervjujev	33
3.2. Analiza anketnega vprašalnika o odnosu do smrti.....	40
3.2.1. Vzorec in metodologija.....	40
3.2.2. Rezultati anketnega vprašalnika.....	40
3.3. Razprava in sklepi	52
4. ZAKLJUČEK	53
5. LITERATURA IN VIRI	54
5.1. Literatura	54
5.2. Spletni viri.....	54
5.3. Drugi viri	55
6. PRILOGE	55

Kazalo slik

Slika 1: Prehod v smrt pri starih Egipčanih.....	16
Slika 2: Hčerka, ki moli za svojo mamo, iz leta 1953	20
Slika 3: Ljudje so na pogrebu oblečeni v črna oblačila.....	22
Slika 4: Ljudje, ki so ob pogrebu oblečeni v belo	22
Slika 5: Pri pogrebu je prisotna podoba Bude	23
Slika 6: Muslimansko pokopališče v Bosni in Hercegovini.....	25
Slika 7: Reinkarnacija pri budistih	27
Slika 8: Predstava o življenju in ponovnem vstajenju človeka	27
Slika 9: Skrb za umirajoče v Društvu Hospic	31
Slika 10: Pogrebni voz, kot je nekoč prišel po pokojnika k vsaki hiši, tudi v naši domači pokrajini ...	32

1. UVOD

Ko smo v 7. razredu pri pouku etike obravnavali temo o svetovnih verstvih, se nismo poglobljali v smrt in posmrtno življenje pri posamezni veri. A se nama je s sošolko že takrat ta tema zdela zelo zanimiva, vendar nisva niti pomislili, da bi lahko na to temo napisali raziskovalno nalogo. O tem sva gledali že veliko filmov, vendar pa se nama zdi da je v sodobnem času smrt in umiranje »tabu tema«. Ljudje se ji pogosto izogibajo in ji ne posvečajo toliko pozornosti. Zdi se nama, da je nekakšen problem sodobne družbe. Je odrinjena na rob, saj se o njej zelo malo pogovarjamo. V svetu je nekako čutiti zanikano dejstvo, da se vsi staramo in da je starost korak bližje smrti. Smrt je vendarle del našega življenja, ki ne bi smel biti prezreti v tolikšni meri. O njej se skoraj ne govori. Dobimo lahko občutek, da postaj vse bolj nedotakljiva, kot bi bila prepovedana. Zato tudi velikokrat razmišljava o tej temi, saj sva že na splošno zelo radovedni. Želeli bi izvedeti kaj se zgodi ko umreš, ali je to konec, ali obstajajo nebesa, ali se ponovno rodiš. Odgovorov na najina vprašanja prav gotovo ne bova dobili. A si vseeno želiva vsaj malo razbiti tabuje o tej temi. Sami sva pripadnici katoliške vere, ki verjame da človek po smrti gre ali v nebesa ali v pekel.

V tej raziskovalni nalogi bi radi izvedeli, kaj menijo ljudje o dogajanju po smrti, ali so še vedno predsodki in nepoznavanja drugih verstev glede njihovega odnosa do življenja in smrti in ali vpliva sodobni način življenja na tradicionalne vrednote v zvezi z življenjem in smrtjo.

Naloga je sestavljena iz teoretičnega in raziskovalnega dela. V teoretičnem delu sva najprej razložili nekaj osnovnih pojmov nato sva se lotili opisa treh velikih verstev, ki smo jih izbrali za primerjavo: krščanstvo, islam in budizem. V raziskovalnem delu smo pripravili intervjuje in anketne vprašalnike o odnosu do smrti v različnih verstvih. Izvedli smo intervjuje z nekaj verniki različnih verstev (katoliki, pravoslavni, evangeličani, muslimani) in katoliškim župnikom. Predvsem ta raziskovalni del nam je bil zelo zanimiv, saj smo v zanimivih pogovorih izvedeli marsikaj neznanega o posameznem verstvu ter o vprašanjih povezanih z odnosom do smrti in sodobnim načinom verovanja.

1.1. Namen in cilji raziskovalne naloge

Namen raziskovalne naloge je raziskati kakšen je odnos do smrti v treh velikih verstvih, o posmrtnem življenju in reinkarnaciji ter primerjati nekdanje tradicionalne in sodobne predstave in obrede o umiranju, smrti in posmrtnem življenju. Izbrali smo tri velika verstva: krščanstvo, islam in budizem. Želimo primerjati in poiskati razlike med verstvi v zvezi z vprašanji življenja in smrti. Želimo spodbuditi ljudi v današnji sodobni družbi, da začnejo spet razmišljati o umiranju in smrti ter se na ta način bolj zavedati tudi življenja kot vrednote.

Cilji raziskovalne naloge:

- Opisati značilnosti krščanstva, islama in budizma, s poudarkom na odnosu do vprašanj povezanih s smrtjo,
- Primerjati različne vidike obsmrtnih ritualov pri posameznih verstvih,
- Raziskati in prikazati razlike v pojmovanju smrti med verstvi,
- Ugotoviti posebnosti, ki se pojavljajo pri posameznem verstvu,
- Spoznati načine slovesa od umrlega in pokopa v različnih verstvih,
- Ugotoviti, kakšen je odnos do smrti v sodobnem času, zakaj je smrt postala tabu tema sodobne družbe 21. stoletja.

1.2. Metodologija dela

V raziskovalni nalogi je uporabljena različna metodologija dela, in sicer:

- **Metoda dela z literaturo in spletnimi viri;**

Najprej sva zbrali in analizirali literaturo na temo verstev in smrti, kar je predmet najinega preučevanja. Zapise v literaturi sva primerjali in ugotovili, da so zapisi podobni. Mnogi med njimi so bili enaki kot spletni viri. Spletne vire sva ustrezno selekcionirale, ter izbrale tiste, za katere sva bile mnenja, da so verodostojni. Za neko pridobljeno informacijo sva preverili enak podatek še na neki ustrezni strani. V pomoč sta nam bila portal Sistory in digitalna knjižnica Slovenije – dlib.

- **Metoda deskripcije;**

Ko so bili viri zbrali in selekcionirani, sva opisali teoretične značilnosti obravnavane teme. Izbrali sva tri pomembnejše svetovne religije, katerim sva pri razlagi teme dajali največji poudarek.

- **Metoda klasifikacije;**

S to metodo sva definirali posamezne strokovne pojme. Preverili sva jih tudi v ustrezni literaturi.

- **Metoda analize;**

Z metodo analize smo posamezna spoznanja analizirali in pripravili izhodišča za raziskovalni del naloge.

- **Kvantitativna metoda dela;**

Z njeno pomočjo je bila opravljena spletna raziskava, ki jo je reševalo 91 ljudi. Izvedeni so bili intervjuji z 11 pripadniki različnih verstev. Vprašanja za intervjuvane osebe je v prilogi. Prav tako spletni anketni vprašalnik.

- **Metoda sinteze;**

Z metodo sinteze smo analizirane dele, spojili v celoto ter prišli do novih spoznanj, ki smo jih strnili v razpravi in sklepih ter v zaključku naloge.

1.3. Hipoteze

V raziskovalni nalogi bomo poskušali potrditi oz. ovreči naslednje hipoteze:

H1 – Večina ljudi je mnenja, da se s smrtjo vse konča, saj v sodobnem času nimajo več toliko opore v veri.

H2 – Sodobni način življenja spreminja tradicionalne vrednote in obrede v zvezi z odnosom do smrti.

H3 – Umiranje in smrt sta v današnji družbi še vedno tabu temi in prisotni predvsem pri starejšem prebivalstvu.

H4 - Med ljudmi ni prisotna zavest o reinkarnaciji.

H5 - Večina ljudi si posmrtnega življenja ne zna predstavljati, vanj pa verjamejo predvsem ženske

2. TEORETIČNI DEL

2.1. Splošni teoretični pojmi

Za lažje razumevanje teoretičnih spoznanj smo v uvodnem poglavju razložili nekatere osnovne pojme, ki prispevajo k lažjemu razumevanju tematike.

Verstvo ali religija je sistem naukov, norm, vrednot in dejanj, obredov, v katerih se kaže zavest o obstoju boga, nadnaravnih sil.¹

Religija (tudi verstvo) je zavest o obstoju boga, nadnaravnih sil; vera, verovanje: religija se kaže v različnih oblikah. Je sistem naukov, norm, vrednot in dejanj, obredov, v katerih se ta zavest kaže, vera: islamska, krščanska religija; monoteistične religije / državna religija v nekaterih državah ki jo država z zakonodajo priznava za svojo. Ekspr., z rodilnikom nazor, prepričanje, ki velja kot najvišja, najpomembnejša vrednota, prisotno oboževanje, poveličevanje.² Je tudi sistem verovanj, etičnih vrednot in dejanj, s katerimi človek izraža svoj odnos do svetega³.

Smrt je prenehanje življenja, življenjskih procesov: izguba krvi je povzročila smrt; nesreča se je končala s smrtjo; lahka, naravna, navidezna, težka smrt; ugotoviti vzrok smrti / do smrti pretepti ali // stanje, ko prenehajo življenjski procesi: smrt je nastopila zaradi bolezni, starosti, zastrupitve; zdravnik je ugotovil smrt; znaki smrti

Smrt pomeni tudi konec življenja: bil ji je zvest do smrti; ekspresionistično človek se do smrti uči vse življenje; vzneseno, hvaležen ti bom do smrti

Smrt je dejstvo, da kdo umre: očetova smrt ga je zelo prizadela; bati se smrti; bili so krivi njegove smrti; rešiti koga smrti; ekspr. za las uiti smrti; obletnica prijateljeve smrti; pozabil je na to kot na svojo smrt popolnoma.⁴ Je del življenja. Vsaka živa stvar prej ali slej umre. Živemu človeku teče kri po žilah katero poganja srce. Živ človek diha sam. Smrt je nepovratno prenehanje bioloških procesov. Srce in dihanje se ustavita, možgani pa prenehajo delovati. Poznamo več stopenj smrti: klinična, možganska, fizična, organska in celična smrt.⁵

¹ SSKJ, smrt, 12.11.2019.

² <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=religija>, 03.06.2020

³ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52381>, 03.06.2020

⁴ <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/3597599/smrt?View=1&Query=mokro&All=mokro&FilteredDictionaryIds=130>, 03.06.2020

⁵ <https://dk.um.si/Dokument.php?id=29560>, 03.06.2020

Po SSKJ je *reinkarnacija* v nekaterih religijah ponovno utelešenje duše umrlega v drugem bitju: verovati v reinkarnacijo; reinkarnacija v rastlini, živali / reinkarnacija duše; pren., knjiž. v tem našem sodobniku je znameniti rimski satirik doživel svojo reinkarnacijo

Pomeni ponovna oživitev, upodobitev: prava umetnost je reinkarnacija življenja / režiserjeva reinkarnacija dramskega besedila je vse prevzela postavitev, uprizoritev.

Umrli je oseba, pri kateri so kadar koli, potem ko je bila živorojena, trajno prenehale vse življenjske funkcije.⁶

Vernik je tisti, ki veruje. V vsakdanjem življenju uporablja verska znamenja. Sledi naukom verstva, katerega pripadnik je.

Bog - Po SSKJ je bog, nadnaravno bitje, ki je ustvarilo svet in ki posega v njegov razvoj: častiti, moliti boga; klicati boga na pomoč; prositi boga za zdravje; verovati v boga; prisegati pred bogom; kot boga te prosim / v krščanstvu pravični, večni, vsemogočni Bog; gospod Bog; Bog oče; vznes. Bog ga je poklical, vzel k sebi umrl je; pred smrtjo se je spraval z Bogom prejel je zakrament za umirajoče. V mnogoboštvu vsako od človeku nadrejenih bitij: Homerjevi bogovi in junaki; Perun, bog starih Slovanov; sončni bog; bog vojske; bogovi na Olimpu; živi ko mali bog zelo dobro, v izobilju.

Staro hebrejsko ime za Boga je Jahve. Buda ni bog, budisti ga imajo kot osebo, ki je dosegla najvišje razsvetljenje.⁷

Po SSKJ je *prerok*, kdor vnaprej pripoveduje potek, pojavitev česa: prerok in njegove prerokbe / prerok boljših časov napovedovalec. V stari zavezi-kdor pod božjim vplivom opominja ljudstvo, vnaprej pripoveduje potek, pojavitev česa. Star. kdor razširja, uči kak nauk: ne poslušaj teh prerokov; biti prerok novih idej glasnik.

Preroki so imeli osrednjo vlogo pri mnogih svetovnih religijah, najbolj je znan Abraham, po katerem se krščanstvo, judovstvo in Islam imenujejo abrahamske religije..⁸

⁶ https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2013/2.1_umrljivost.pdf, 12.11.2019.

⁷ <http://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=bog>, 03.06.2020

⁸ <http://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjizneg-jezika/3584987/prerok?View=1&Query=prerok>, 03.06.2020

2.2. Kratek oris velikih svetovnih verstev: krščanstva, islama in budizma

Kaj je pravzaprav vera in zakaj je del življenja toliko ljudi? V vsej zgodovini in po vsem svetu so ljudje verjeli, da obstaja nekaj več kot zgolj fizični svet, ki se zaznava s čutili. Celotako, kadar razmišljamo ali čustvujemo, ko uporabljamo možgane, ki so del fizičnega sveta. Verni ljudje verjamejo, da obstaja nekaj posebnega, kar daje njihovem življenju vsebino in smisel. Verjamejo, da je to posebno prav tako resnično kot fizični svet; verniki so prepričani, da je to posebno celo bolj resnično kot fizični svet, zato ga včasih imenujejo končna ali popolna resničnost.

V splošnem velja, da na svetu obstaja dvanajst glavnih svetovnih religij. Med najpomembnejših pet sodijo: krščanstvo, islam, hinduizem, konfucionizem in budizem. V nadaljevanju so predstavljene značilnosti treh izbranih religij, ki smo jih izbrali za raziskovanje.

2.2.1. Krščanstvo

Krščanstvo je veliko svetovno verstvo, ki se je začelo z rojstvom Jezusa Kristusa v prvem stoletju. Takrat smo tudi začeli šteti leta. Temelji na Jezusovih naukih, ki so jih širili njegovi učenci, apostoli. Pripadniki so kristjani, ki verujejo, da je Jezus božji sin in odrešenik. Verjamejo, da je Jezus božji sin in je kot judovski mesija prišel na Zemljo. Bil je križan, je umrl in tretji dan je vstal od mrtvih. S svojo daritvijo na križu je ljudi odkupil za odrešenje. V dveh tisočletjih obstoja krščanstva, se je krščanstvo razcepilo na tri večje veje: katolištvo, pravoslavlje in protestantizem. Vsaka od teh treh vej tvori manjše skupnosti, ki jih imenujemo Cerkev. Med zadnjo večerjo je Jezus skušal svoje učence posvariti pred tem kar se bo kmalu zgodilo. Prosil jih je, naj ohranjajo spomin nanj tako, da tudi po njegovi smrti uživajo kruh in vino. Kruh simbolizira njegovo telo in vino njegovo kri, ki bosta žrtvovana za njihovo odrešenje.

Ko je Jezus učil že tri leta, je peljal učence v Jeruzalem, da bi praznovali pasho, čeprav je vedel, da ga bo naraščajoča sovražnost judovskih voditeljev pripeljala v smrt. V Jeruzalemu so ga mnogi pozdravljali kot kralja; upali so, da bo pregnal Rimljane in obnovil judovsko kraljestvo. Ko so ugotovili, da se to ne bo zgodilo, so se odvrnili od njega. Eden od Jezusovih učencev, Juda, je izdal Jezusa judovskim verskim voditeljem. Obtožili so ga bogokletstva, kar pomeni nespoštljivo uporabo božjega imena. Rimski upravitelj Poncij Pilat, ki je edini smel izreči smrtno sodbo, se je zbal upora Judov in je popustil njihovem pritisku. Ukazal je, naj Jezusa križajo; pribit naj bo na križu, dokler ne umre. Hkrati z njim sta bila križana tudi dva

razbojnika. Jezusa so nato položili v grob, toda tretji dan po križanju so našli grob prazen. Neki verniki so povedali, da so Jezusa videli živega, in razširila se je novica, da je vstal od mrtvih. Preden je Jezus odšel v nebo, da bi se združil z Bogom, naj bi se večkrat prikazal svojim učencem. Njegov odhod v nebo se imenuje vnebohod. Mnogo kristjanov veruje, da bodo po smrti zveličani in da bo njihova duša odšla v nebesa k Bogu in Jezusu. Nebesa ali raj veljajo za stanje blaženosti.

2.2.2. Islam

Islam za krščanstvom predstavlja drugo najbolj razširjeno religijo na svetu. Podobno kot krščanstvo je tudi islam monoteistična religija, ki predstavlja vero v enega boga, imenovanega Alah. Pripadnike islamske religije imenujemo muslimani. Njihova sveta knjiga je Koran, kjer so zapisana navodila za življenje, ki jih je angel Gabriel razodel preroku Mohamedu. Originalno razodetje Korana je v arabskem jeziku, danes pa je Sveta knjiga muslimanov prevedena v več jezikov, vključno s slovenščino. Islam skupaj z judovstvom in krščanstvom uvrščamo med arabske religije, saj se naslanja na monoteistično tradicijo svetopisemskega očaka Abrahama. V večini islamskih verskih praks ne potrebujejo duhovnika kot posrednika za stik z bogom in sami berejo Koran. Pomen duhovščine je torej manjši kot v krščanstvu. Verovanje muslimanov je najjasneje izraženo v dveh šahadah oz. dveh trditvah: »Ni božanstva razen Boga« in pa »Mohamed je božji prerok.«

Vera temelji na petih stvareh, imenovanih pet stebrov vere. Prvi steber vere je, da ni drugega boga razen Alaha in da je prerok Mohamed njegov poslanec. Pomembno je tudi opravljanje molitve. Muslimanom je namreč zapovedano, da molitev izvajajo petkrat dnevno. Vsaka molitev ima določen svoj časovni interval, v katerem se mora opraviti. Tretji steber islama je post v mesecu Ramadanu, kar pomeni, da se verniki takrat od zore do mraka zadržijo stvari kot so pijača, hrana, spolni odnosi in podobno. Ena izmed značilnosti islama je tudi ta, da mora vsak musliman dajati določeno količino imetja kot *zekat*, kar je miloščina. Kot zadnji steber islama velja romanje v Meko oz. opravljanje *Hadža*. Meko mora vsak musliman obiskati vsaj enkrat v svojem življenju.

Muslimani verujejo v enega in edinega boga Alaha. Nekatere nazore boga imajo muslimani enake kot kristjani in Judje. Najpomembnejše dejanje v muslimanski zgodovini je bilo razodetje Boga preroku Mohamedu, nekje v začetku 7. stoletja. Mohamed, ki se je rodil v Meki, je šel pri svojih 40 letih molit na goro v bližini Meke in tam doživel prvo razodetje. Bog mu je namreč spregovoril preko angela Gabriela. Mohamed je za muslimane najpomembnejši prerok, saj je

začel širiti svoje osrednje sporočilo, da ni drugega boga, razen Alaha. Kljub nasprotovanju političnih voditeljev si je Mohamed pridobil veliko spoštovanje kot državnik in prerok.

Poseben je tudi muslimanski odnos do Mohameda. Ne sme se ga častiti, čeprav si je kot Alahov poslanec prislužil največje spoštovanje. Častiti morajo le Alaha, ki bo večno živ in večno med njimi.

Nekateri zmotno mislijo, da je avtor Korana prav Mohamed. To ne drži, saj je avtor svete knjige muslimanov Alah. Mohamed je le prerok, ta je doživel razodetje in širil vero v Alaha, ki se je najprej prenašala le ustno. Koran so zapisali po Mohamedovi smrti.

V splošnem muslimani delijo svojo vero v šest sklopov:

1. vera v Alaha
2. vera v angele
3. vera v svete knjige
4. vera v Mohameda in druge preroke
5. vera v posmrtno življenje
6. vera v usodo

Verovanje v boga Alaha muslimanom narekuje tudi poseben način življenja. Muslimani namreč ne smejo uživati svinjine, saj svinjino smatrajo kot nečisto žival. Nezaželeno oz. prepovedano je pitje alkohola, saj v stanju pijanosti ljudje pozabijo na svoje dolžnosti do Alaha.

Če izhajamo iz predstav vernikov, bomo dobili toliko predstav kolikor je vernikov. Ne glede na veroizpoved, ki ji pripada posameznik, ima vsak človek o Bogu svojo predstavo. Marsikdo si ga predstavlja kot strogega sodnika, ki gleda na ljudi predvsem s sodniškimi očmi. V tem pogledu bi lahko rekli, da si mnogi muslimani in kristjani delijo podobno predstavo, zato bi tudi verjetno odgovorili, da v osnovi verujejo v istega Boga. Temelj za islam sta Koran in prerok Mohamed, temelj za krščanstvo pa Sveto pismo in božji sin, Jezus Kristus.

Koran je zbirka moralnih navodil za človeka, kaj mora storiti, kaj sme storiti in kaj ne sme storiti. Tako se v samem bistvu razlikuje od Svetega pisma, katerega bistveno sporočilo je božje učlovečenje v življenjsko stvarnost slehernega človeka. Ker se je Bog učlovečil, lahko vsak človek, ki sprejme božje življenje, postane bitje večnega življenja. Po Koranu je tako rešitev za človeka izpolnjevanje pravil, po Svetem pismu pa sprejetje božjega življenja.

Muslimanski Bog (Alah) od svojih privrženecv pričakuje, da ga bodo dosegli z neoporečnim življenjem, krščanski Bog daje samega sebe na razpolago Božjemu ljudstvu. Zato lahko

rečemo, da je islam religija, katere bistvo je izpolnjevanje zahtev, ki jih predpisuje Alah, krščanstvo pa vera, kjer je bistvo sprejem Boga in njegove ljubezni do človeka in do stvarstva, v središče življenja. Pri muslimanih gre za strogi monoteizem, kjer je Alah v resnici strogo eden in sam. V krščanstvu gre za t.i. pluralni monoteizem, kjer je govora o troedinem Bogu. V nasprotju z islamom gre pri krščanstvu za odnose med tremi božjimi osebami v troedinem bogu. Gre za ljubezenski odnos, ki je tako močan, da tri osebe tvorijo enega Boga. Ko človek s krstom sprejme življenje troedinega Boga v svoje bistvo, v človeku zaživi božja ljubezen. Izhajajoč iz božje narave v islamu, lahko sklepamo da gre za individualistično verstvo, medtem ko je krščanski Bog, Bog ljubezenskega odnosa, kar pomeni, da je krščanstvo verstvo, kjer je v središču občestvo.⁹

2.2.3. Budizem

Budizem je nastal v Indiji. Njegov utemeljitelj je bil Sidharta Gautama. Ker je bil izjemno moder, so ga poimenovali »razsvetljeni« oz. Buda. Za Budo so ga razglasili, ko je več dni sedel v senci figovca in premišljeval, ter ob tem doživel razsvetljenje. Iskal je namreč odgovore na vprašanja kot so: »Zakaj ljudje trpijo?« Ob trenutku razsvetljenja je Sidharta doživel nirvano, to je, kot pravijo budisti, nekaj kar se ne da opisati z besedami.

Budizem se je pričel širiti najprej po Aziji, v zadnjem obdobju pa še po Evropi in Ameriki. Tako kot večina religij, se tudi budizem deli na več vej. Tako ločimo budizem med dvema glavnima vejama, to sta theravada in mahajana. Danes je najbolj razširjeni tibetanski budizem, njegov voditelj je Dalaj Lama. Simbol budizma je lotosov cvet, ki raste iz blatnega dna ribnikov. Predstavlja človekovo življenje, čistost cveta pa razsvetljenje.

Budizem ni samo versko gibanje, ampak filozofija, ki je v 3. stoletju nastala kot odpor proti tedanjim verskim šegam na območju Indije. Zavrnil je skrajne oblike askeze, torej načina življenja, ki se odreka strastem, užitkom, sprejema post in pokornost. Večina budistov meni, da je meditacija najpomembnejša za vzpostavitev nirvane, med njo se tudi doseže razumevanje Budovega nauka. Budovi nauki so se na začetku širili le z ustnim izročilom, zapisali so jih šele po njegovi smrti. Najpomembnejša zbirka spisov se imenuje *Tipitaka*.

⁹<https://www.slovenec.org/2019/11/18/ali-muslimani-verujejo-v-istega-boga-kot-kristjani/>, 5.1.2020

2.3. Odnos do smrti in posmrtno življenje

2.3.1. Posmrtno življenje v očeh filozofov in nekdanjih ljudstev

Hipokrat, oče medicinske morale, etike in deontologije (nauk o dolžnostih skupine ljudi) je povedal, da bo spoštoval človeško življenje od spočetja do smrti in tudi po smrti ne bo nepooblaščenemu govoril o bolnikovi bolezni. Iz tega je razvidno, da so stari Grki verjeli v posmrtno življenje. Njegova izpoved se je ohranila skozi stoletja in našla svoje mesto tudi v slovenskih kodeksnih normah in v slovenski zakonodaji. Pozitivno naravnani pravni predpisi nalagajo vsakemu državljanu spoštovanje pokojnega in pietetni odnos, deontološka načela pa to še posebej zapovedujejo zdravniku.

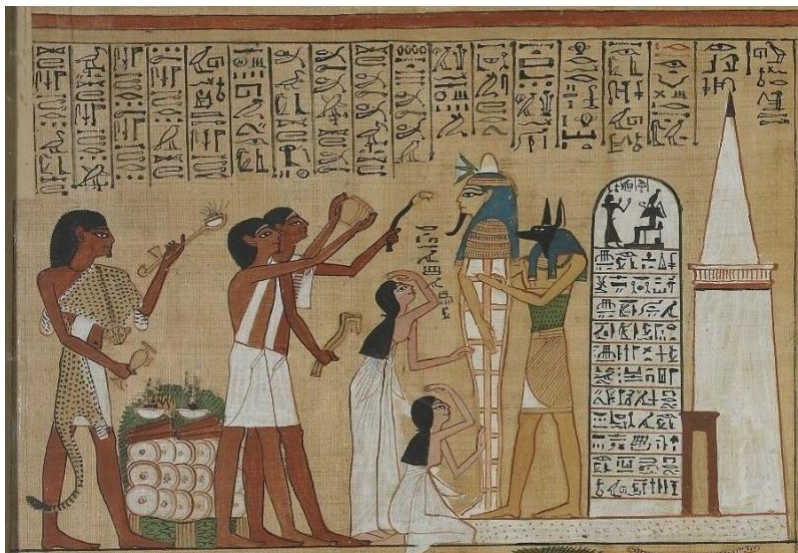
Nesmrtnost kot nadaljevanje življenja v smislu duhovne in predvsem idejne kontinuitete so zagovarjali številni umetniki in filozofi. *Fichte* je na primer trdil, da sta smrt in življenje sorazmerna, da je: »smrt negativna stran življenja«, za Schopenhauerja pa sta smrt in rojstvo zgolj »vibraciji« iste ideje. Razvoj materializma, še posebej francoskega in kasneje nemškega, prinese ostro kritiko religije in analizira njene družbene implikacije. Za *Feurebacha* je religija oziroma ideja posmrtnega življenja alienacija človekove moči, Engels pa v skladu z dialektičnim razumevanjem biti življenja trdi, da je »smrt bistveni del življenja, a živeti pomeni umreti«. *Friedrich Nietzsche* razglasi smrt Boga in doda, da je sam akt umiranja najbanalnejša stvar na svetu, smrt sama pa je s »posredovanjem čudotvornih apotekarskih duš postala grenka kapljica strupa«. Za nameček svetuje prihod »profetov hitre smrti«, saj bi bilo glede na to, da številnim življenje ne uspeva, dobro vsaj to, da jim uspe umreti. Mnogoterost in kontradiktornost tez o smrti sta seveda razumljivi. Onstran smrti ni komunikacije, refleksije in analize, torej vsega, kar tvori izkušnjo – družbeno pogojeno interpretacijo nekega dogodka ali niza dogodkov. Smrt kot taka je tipična kantovska antinomija, protislovje, v katerega se nujno zaplete čisti um, če skuša neizkustveno soditi o absolutnem, o celoti sveta. Je povsem intimna, nedeljiva in neprevedljiva. Lahko bi rekli, da je smrt edini življenjski fenomen, ki je povsem izvzet iz družbenega okolja. Seveda smo v vsakdanjem življenju nenehno soočeni s smrtjo.

Vendar to ni *smrt per se* (sama po sebi), to je smrt drugega, strah pred smrtjo, zgroženost nad smrtjo, želja po premagovanju smrti, torej misel na smrt. Ta pa je seveda vse prej kot nedeljiva, neprevedljiva ali individualizirana. Je globoko prežeta z družbenim, zgodovinskim, statusnim, filozofskim in/ali religioznim kontekstom našega individualnega bivanja. Tako lahko pojasnimo, zakaj se kljub vseprisotnosti smrti in njenega nenehnega ritualiziranja,

eksploatacije in komercializacije, še vedno (ali pa vedno bolj) ohranja tabu smrti. Ta se seveda ne nanaša na ta enkratni in absolutni dogodek v življenju vsega obstoječega. Gre za tabu mišljenja o smrti. To se namreč nikoli ne dotika zgolj posameznika, ampak izprašuje vsa družbeno utrjena verovanja in konvencije.

Tabu o smrti: Seneka, grški zgodovinar je povedal: »*Ne bojimo se smrti, temveč misli na smrt*«. Ta tema je še vedno množično prisotna med ljudmi. Smrt predstavlja problem v sodobnih družbah, saj jo odrivamo na rob, se malo o njej pogovarjamo.

Za enega je smrt konec, za drugega začetek, za tretjega med koncem in začetkom ni razlike, ampak je celotno bivanje splet življenja in smrti. Pri starih Egipčanih, kakor tudi pri nekaterih animističnih ljudstvih, pitagorejcih in budističnem konceptu samsare, se smrt razlaga kot prenos duše v druge, še živeče ali novorojene telesne oblike (Slika 1).

Slika 1: Prehod v smrt pri starih Egipčanih

(Vir: <https://www.mklj.si/prireditve/item/7020-clovekov-odnos-do-smrti-mag-marko-ogris>, 12.1.2020)

Platon je trdil, da je smrt zgolj delitev duše od telesa, nadgradil ga je s prepričanjem, da je prav smrt najvišje dobro, ker lahko duša z njeno pomočjo doseže stanje absolutne kreposti. V grško - judovski tradiciji se smrt enači z nekoliko abstraktnejšim breztelesnim cesarstvom senc (*Hadam oziroma Šeolom*), grobom, ki predstavlja mesto življenja umrlega. Grška misel je prinesla tudi že povsem materialistične teze o smrti, saj je na primer Epikur trdil, da smo lahko do nje povsem ravnodušni, »*ker dokler obstajamo mi, ni smrti, a ko pride smrt, nas več ni*«. Krščanski koncept vstajenja ponuja posmrtno blaženost, ki je nagrada za tuzemsko trpljenje in

pokoro, smrt pa predstavlja šele začetek pravega, večnega, nesmrtnega življenja. Vendar tudi v tej tradiciji ni bilo povsem enotne interpretacije pomena smrti, saj je na primer zgodnje krščanstvo (Tertulijan, Avguštin) smrt dojemalo kot kazen za izvorni greh, pozneje pa sta Tomaž Akvinski in Duns Scotus razvijala danes bolj uveljavljeno tezo o smrti kot povratku materije v njene sestavne delce in vrnitvi duše v večno življenje.

Določena ljudstva (predvsem neevropska), ki še niso podlegla globalnemu bežanju pred smrtjo, jo sprejemajo bolj naravno. Konec življenja poskušajo razumeti drugače, na kar kažejo mnogi obredi, ki spremljajo slovo od umirajočih in pokojnih. Mnoga ljudstva so se spraševala, ko bi se vsaj dalo pretentati smrt in bi lahko živeli dlje, če ne kar večno. Morda so iz te želje po nesmrtnosti nastale mnoge ljudske pripovedke o pretentani smrti, ki je bila žrtev mnogih potegavščin. Bila je opita in za nekaj let zaprta v sodu, ujeta je bila v kleti ali pa je visela na zakletem drevesu. A ljudje, ki so sprva storili vse, da bi smrt ogoljufali, so se na koncu le naveličali (pre)dolgega življenja. Smrt so izpustili in naposled je morala nadoknaditi zamujeno delo. Potem ni več izbirala, s seboj je vzela namreč tudi otroke. Iz tega se je rodil moralni nauk, ki pravi; da smrti ne moremo uiti, je pretentati, lahko jo le preložimo za kratek čas, a naposled ji moramo pustiti, da zaključi naš življenjski cikel.¹⁰

2.3.2. Posmrtno življenje v izbranih treh verstvih

Muslimani verujejo, da je smrt prehod iz svetega v svet večnega posmrtnega življenja. Vera v posmrtno življenje je eden od temeljev muslimanske religije. Muslimane v zvezi s posmrtnim življenjem družijo prepričanje, da bo vsaka duša odgovarjala za svoja dejanja na Zemlji. Nadaljnja usoda duše bo odvisna od tega, kako je izpolnjevala božje zapovedi. Kot pravi Koran: »Vsakemu človeku smo njegova dejanja obesili za vrat in na dan poslednje sodbe bodo kot široko odprta knjiga ležala pred njim.« (Koran, 2004:199) Duše se torej obsodijo same.¹¹

V budizmu ni nikjer omenjena sodba človeka po smrti v smislu nadaljevanja življenja. Obstaja pa prepričanje, ki vpliva na človekovo usodo po smrti. Budisti verjamejo v

¹⁰ Smrt, razpeta med tabuji in komercializacijo, Revija Gea, letnik XXIII, julij 2013, str. 60 – 67.

¹¹ https://dijaski.net/gradivo/soc_ref_dojemanje_smrti_v_razlicnih_kulturah_01, 22.11.2019.

reinkarnacijo. Verujejo, da se v reinkarnaciji, ne reinkarnira notranji jaz ampak samo psihični ostanki. Budisti verjamejo v karmo, vzrokom in posledico med vsem, kar je bilo in vsem, kar bo storjeno. Za dogodke, ki se zgodijo, se verjame, da so neposredna posledica prejšnjih dogodkov. Eden od učinkov karme je ponovno rojstvo. Ob smrti karma do tedaj živega bitja določa naravo obstoja v naslednjem življenju. Poslednji cilj budističnih praktikov je izničiti karmo (dobro in slabo), končati krog vnovičnih rojstev in trpljenja ter doseči nirvano, ki je opisana kot stanje zlitja v eno s celotnim vesoljem. Najpomembnejše verovanje v budizmu je torej ponovno rojstvo oziroma reinkarnacija. Zato se mora oseba, ki se približuje smrti spominjati svojih dobrih dejanj, saj ji bo to pomagalo k dobremu ponovnemu rojstvu. Ta dejanja ji bodo služila kot vodilo v nadaljnjem življenju. Budistični pekel in raj se zelo razlikujeta od krščanskega in islamskega pekla in raja. V budizmu pekel ne predstavlja končnega cilja, saj je tu umrli le tako dolgo, dokler ne odpravi slabe karme. Budistični raj pa ne ponuja večnega lagodja, saj se bivanje v njem izteče, ko se končajo nagrade dobre karme. Pravični so tako takoj poslani nazaj na Zemljo k služenju nove karme. Budistično življenje torej predstavlja večni krog rojstev, ki se ga želi prekiniti. Po smrti zavest zapusti telo in se poveže z novim telesom. Od tega začaranega kroga pa niso več odvisni ljudje, ki so doživeli razsvetljenje.

Kristjani verujejo v zgodbo Jezusa Kristusa, ki naj bi bil križan zaradi vere, ki jo je razglašal, njegovi privrženci pa so bili strogo preganjani. Zgodbo o vstajenju od mrtvih pripadniki krščanstva razumejo kot usmeritev in dokaz, da nas po smrti čaka prehod v novo življenje z bogom (praznovanje praznika Velike noči). Pred tem jih čaka poslednja sodba, kjer se bodo ljudje ločili na tiste, ki so ravnali po dobroti in milosti od tistih, ki so delali slabo. Glede na svoja dejanja v življenju na Zemlji odpotujejo naprej v nebesa in pekel. Kadar kristjani govorijo o svojem novem življenju oziroma vstajenju, uporabljajo tudi besedo »poveličevanje«, saj verjamejo, da bo staro telo poveličano in v polnosti v nebesih in na novi zemlji. Čeprav v krščanstvu oziroma Novi Zavezi ni jasno opredeljene osebe, a je v zgodbi o Lazarju in bogatašu razbrati, da se pojmuje, da gredo pravični kot tudi slabi po smrti v začasni prostor, imenovan vice. Tam izkusijo delno nagrado ali kazen, ugodje ali bolečino glede na njihovo vedenje na Zemlji. Oboji čakajo na splošno vstajenje, ki bo sledilo poslednji sodbi. V knjigi razodetja sta opisana dva kraja, kjer bodo krivični kaznovani in šli v pekel. Nagrada pravičnim bo večno življenje, slabim pa večno trpljenje.¹²

¹² <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kokar-Natasa.PDF>, 12.11.2019.

2.4. Obsmrtni obredi skozi čas in v izbranih religijah

Strah pred bližajočo se smrtjo je močan pri vseh ljudstvih, zato so mnoga med njimi določila simbole, po katerih bi lahko vsaj približno napovedali bližajočo se smrt. Najpogosteje so to krilate živali: ara, kokoš, kolibri, krokar, kukavica, lastovka in netopir, petelin, slavec, sokol, vrana, žolna itn. Pri nas je eno najznačilnejših znakov skovikanje sove oziroma čuka. Vraža je sovo naredila za mrtvaško ptico. Tudi pri drugih ljudstvih jo najdemo kot simbol peklenških božanstev, božanstvo smrti, čuvarko pokopališč. Tudi čuku pravijo mrtvaški ptič. Če prileti v bližino hiše, pomeni to skorajšnjo smrt za njene prebivalce. Podobno je tudi, če ga slišimo peti ali celo cviliti. Zato se skoraj po celi Sloveniji ljudje bojijo njegovega oglašanja. S predčasnimi znanilci, ali brez - smrt vedno pride.

Mc Goldrik je povedal, da je »Strah pred smrtjo naš najgloblji teror in izguba ljubljene osebe naša najgloblja žalost.« Soočenje s smrtjo pa ni vedno enaka skozi čas. V preteklosti so morali tudi otroci hoditi »kropit« umrle z blagoslovljeno vodo, kar naj bi bila oblika priprave na srečanje s smrtjo. Danes pa skuša večina ljudi otroke zaščititi pred stikom s smrtjo, kar pa lahko razvije nerealistična pričakovanja in predstave. Sposobnost otroka, da predela smrt in izgubo, je odvisna od odraslih ob njem, saj so mnogi mnenja, da otroci niso prizadeti zaradi izpostavljenosti smrti, pač pa zaradi tesnobe odraslih, ki so ob umrlem.¹³

Tudi teolog dr. Ivan Štuhec v oddaji *Sveto in svet* meni, da je narobe, da otrok ne pripeljemo k mrliču, da ne spustimo otrok k umirajoči babici ali dedku, da ne dovolimo, da se od njega poslovijo.¹⁴

Šege ob smrti, ki so nekoč povezovale družine, sosedstvo in vaške skupnosti počasi tonejo v pozabo. Tudi pri nas je na primer ležanje na parah (Slika 2) že zelo redko. Nekoč so umrle doma položili na mrtvaški oder ob svečah in cvetju. Postopne spremembe v pogrebni kulturi so se dogajale tudi v preteklih stoletjih in desetletjih; določene navade namreč izvirajo iz davne preteklosti, a se je do danes spremenila njihova razlaga. Nekateri pravijo, da si ob smrti »strah in slovo podajata roke« in da smrt, posebej neverniki, vidijo kot nesprejemljiv konec. Čeprav stari običaji počasi izginjajo, pa se ne briše pečat, ki so ga pustili na naši družbi. Na slovenskem smrt tako še vedno zbuja strah in bojazen ter je tabu tema. V strahu pred vrnitvijo duše umrlega,

¹³ Smrt, razpeta med tabuji in komercializacijo, Revija Gea, letnik XXIII, julij 2013, str. 60 – 67.

¹⁴ Oddaja Sveto in svet, 1.11.2012, RTV SLO, dostopno na: <https://4d.rtv slo.si/arhiv/sveto-in-svet/174506978>, 14.2.2020.

pred duhovi, demoni in njihovim zlim vplivom se velik del starih pogrebnih običajev osredotoča na dejanja, ki varujejo domače in okolico.

Slika 2: Hčerka, ki moli za svojo mamo, iz leta 1953

(Vir: Gea, str. 63)

Obsmrtni obredi na slovenskem so del ljudske kulture. V ljudskih skupnostih tako srečujemo v šegah ob smrti na eni strani strah pred mrličem, na drugi pa spoštovanje do njega.¹⁵

Velik del šeg ob smrti in umiranju se nanaša na verovanja v duhove, demone in vse so obrnjene k misli na obrambo pred njihovim zlim vplivom. Najbolj primerna je molitev tistih, ki stojijo ob smrtni postelji. Dejstvo, da je nekdo umrl se izraža s strahom pred izgovarjanjem besede »smrt« saj pogosto pravijo tudi »odšel je, poslovil se je, preminil je, izdihnil je, dušo je pustil, rešen je in podobno.

Čeprav so danes že marsikateri rituali pozabljeni ali spremenjeni, lahko še vedno najdemo določene vzorce. Še vedno so tudi velike razlike v obsmrtnih obredih med mestom in podeželjem. Je pa poenostavljanje in opuščanje ritualov prisotno že povsod. Helena Logar Podložar je raziskovala šege ob smrti na slovenskem podeželju. Piše, da umrlemu najprej zatisnejo oči v znak spoštovanja in pa da če bo mrlič gledal, bo še kmalu nekdo umrl. Mrliču večkrat brado zavežejo z ruto, da nima odprtih ust. V sobi ustavijo uro v znak, da se je izteklo življenje rajnega in zaradi tišine, danes pa tudi zato, da bi reševalci vedeli točen čas smrti. Odprejo okna, ponekod po hiši ali okoli nje pokadijo s kadihom, zrcalo obrnejo k steni ali ga pokrijejo. Ponekod so, če je umrl gospodar ali gospodinja, ponoči celo zbudili živino, na

¹⁵ Novak V.; Slovenska ljudska kultura, Založba Oris, 1960.

ognjišču v hiši pa so pogasili ogenj. Ponekod so premešali žito, da zemlja ne bi postala nerodovitna.

Kmalu po smrti mrliča umijejo. Navadno to naredijo sosedje in ga oblečejo v praznično obleko. V mnogih krajih mrlič ostane na sveže pregrnjeni postelji, ob njem položijo cvetlice in rastline ter prižgejo sveče. Kmalu ga prihajajo »gledat« ali kropit, posebno zvečer. Kropilci pokropijo mrtvega s hojkovo ali rožmarinovo vejico, namočeno v blagoslovljeno vodo. Kropilci mrliča varujejo, med tem molijo. Za molitvami pa sledijo žalostinke, pravljice in igre. Tudi pogreb je povezan z raznimi šegami. Pogreb se prične na domu ali pri cerkvi oziroma kapeli. Mrliča iz hiše odnesejo z nogami naprej, da se njegova duša ne bi vračala vanjo. Ko nesejo mrtveca iz hiše, marsikje odprejo okna in vrata ter trikrat udirajo ob sobni tram. Nato s staro metlo pometejo njegovo sobo ter jo s smetmi in košaro vred zakopljejo. Ko spustijo krsto v jamo in je obred končan, vrže vsak pogrebec grudo prsti v jamo, ponekod pa jo prej poljubijo. Danes je to izraz spoštovanja ter povezano z željo »naj mu bo lahka zemlja«.

Po pogrebu so bile značilne tudi sedmine, ki so v današnjem času redke. To je starodavna mednarodna šega, ki so jo prvotno obhajali na sedmi dan, ko je bila maša za rajnega. Danes se sedmine večkrat izpustijo iz obsmrtnih ritualov. Tudi sicer so pogrebni rituali večinoma hitri in kratki, ne zadevajo cele skupnosti, postali so zasebni. Smrt sproža šibko družbeno reakcijo, pogrebi so postali instantni, s tem pa se je izgubilo tudi spoštovanje do smrti.

Prvi kristjani so se na pogrebih obnašali drugače kot danes. Značilno oblačilo je bilo bele barve. Na pogrebih so se veselili, kot pri rojstvu, saj so bili prepričani da smrt še zdaleč ne pomeni konec. Njihovo prepričanje je bilo, da se ob koncu zemeljskega življenja prične pravo veselje, bog nas želi da ga večno spoznavamo in se z njim veselimo. Telo umre, duša pa še dolgo živi.

Slika 3: Ljudje so na pogrebu oblečeni v črna oblačila

(Vir: <http://www.legacy.com/news/advice-and-support/article/funeral-etiquette>, 21.1.2020)

Slika 4: Ljudje, ki so ob pogrebu oblečeni v belo

(Vir: <https://www.pinterest.com/pin/353884483197188791/>, 21.1.2020)

Zemeljsko življenje se lahko konča v enem trenutku, za to je lahko dovolj le nekaj minut. Kristjani verujejo, da je smrt le prag, čez katerega je treba stopiti, da bi ob bogu uživali večno življenje. Človeka po njegovi smrti čaka sodba za njegova dejanja v življenju. Vsa naša dejanja, besede, nameni so gradivo za sodbo, ki nas čaka. Človeka čaka po smrti: raj, vice ali pekel. Bog nam ponuja večno življenje, ključ ki nam odpre vrata, je vera.¹⁶

Budizem je ena glavnih svetovnih religij in obenem tudi filozofija, ki je danes razširjena že po vsem svetu, torej tudi pri nas, zlasti pa v Aziji. Zanj je značilen pogled na svet, ki ni čisto v

¹⁶ https://dijaski.net/gradivo/soc_ref_dojemanje_smrti_v_razlicnih_kulturah_01, 10.12.2019.

skladu z našim »zahodnim«, zato se tudi budistični pogrebi močno razlikujejo od naših tradicionalnih.

Tik pred smrtjo nastopijo ure zmedenosti, ko je še posebej pomembno, da umirajočemu njegovi bližnji pomagajo ponovno vzpostaviti samozaupanje. Prižgejo sveče, oljne svetilke in kadila. Umirajočega očistijo in preoblečejo v čista oblačila. Čeprav je žalost v teh trenutkih tudi pri budistih pričakovana, je pomembno, da ostanejo mirni in pred odhajajočo osebo bolečine ne pokažejo. Verski obredi oziroma spominske slovesnosti so v budizmu navadno na vrsti tretji, sedmi, devetinštirideseti in stoti dan po smrti. Takrat menihi bodisi v samostanu bodisi na domu izvedejo *dano*, to je budistični obred darovanja ali velikodušnosti, s pomočjo katere se pokojnik hitreje ponovno rodi v kraljestvo sreče. Budističen pogreb, kot izraz izgube in spoštovanja, mora biti preprost in obenem svečan ter vzvišen. Dvorana, v kateri leži truplo v krsti, naj bi bila umirjena, krsta pa praktična. Pred krsto postavijo oltar, namenjen darovanju rož, sadja, sveč ali kadil ter tudi skromne vence in napise v slovo. Prisotna je podoba Bude (Slika 5).

Slika 5: Pri pogrebu je prisotna podoba Bude

(Vir: <https://www.pogreb-ni-tabu.si/2009/12/pogreb-po-budistico/>,12.2.2020)

Pri budističnem pogrebu ni potrebno in niti ni zaželeno, da družina umrlega svojo skrušenost izkazuje s črnimi oblačili. Ta naj bodo raje bela ali preprostih, enostavnih barv. Povabijo lahko budistične menihe, da izvedejo primerne verske obrede. Spoštovanje udeleženci pogreba izkažejo s tem, da snamejo morebitna pokrivala ter se priklonijo s sklenjenimi rokami. Ali bo pokojnik pokopan na klasičen način ali upepeljen, je povsem njegova odločitev oziroma odločitev svojcev, saj budizem tu ne »predpisuje« nobenih pravil. Pri zadnjem slovesu morajo

biti navzoči menihi, da vodijo poslednje obrede. Po teh je krsta zapečaten, pogrebni spreved pa poteka umirjeno, tiho ter urejeno. Ko je krsta položena v grob ali žara v pagodo, je pogreb zaključen. Denar, ki ga v znak žalovanja družini morebiti poklonijo žalujoči, porabijo za stroške pogreba ali darujejo v verske namene, kar je lahko pokojniku v pomoč ob ponovnem rojstvu.¹⁷

Muslimani verujejo, da je smrt pravzaprav samo prehod iz življenja na tem svetu v življenje v nekem drugem, torej svetu večnega, posmrtnega življenja. Kljub temu pa je za pripadnike islama čas smrti – tako kot za pripadnike ostalih verstev – čas bolečine in čustvovanja, obenem pa tudi čas usmiljenja ter upanja. Žalujoči namreč molijo za pokojnika, da bi ta z njihovo pomočjo dosegel mir in spokojnost v tistem drugem svetu. Tako je prva zapoved muslimanov ob izgubi ljubljene osebe, da skušajo ostati prisebni in pomirjeni ter na ta način molijo za umrlega in začnejo s pripravo pogreba. Seveda je žalujočim jok dovoljen, saj se temu prirojenemu pojavu ob smrti bližnjega ne moremo izogniti. Obenem pa pretirano jokanje ali celo kričanje ni dovoljeno.

Pripadniki islamske vere morajo pogreb (*dženaza*), pri katerem morajo biti oči pokojnika zaprte, telo pa pokrito s čisto, belo rjuho, opraviti v najkrajšem možnem času. V islamu upepelitev ni dovoljena, torej smejo muslimani umrlo osebo pokopati le na klasičen način. Priprave na pogreb v prvi vrsti sestojijo iz kopanja umrlega, t. i. *gasul*. Ta postopek mora biti opravljen s čisto vodo in milom ter s spoštovanjem, in poteka podobno kot umivanje muslimanov pred vsakodnevnimi molitvami (*abdest*). Kadar je pokojnik moškega spola, umivanje opravi moški oziroma imam, to je muslimanski verski uslužbenec, kadar pa gre za žensko, morajo umivanje opraviti ženske. Po umivanju pokojnika zavijejo v popolnoma beli rjuhi, imenovani *ćefini*.

Tako pripravljenega pokojnika v krsti ali, kadar je to mogoče, na tabutu, to je na deski s pet stranicami, pokriti s platnom, prinesejo pred zbrane udeležence pogreba, pri čemer mora biti z desno stranjo obrnjen v smeri Mekke – to v Sloveniji pomeni proti jugovzhodu. Nato se opravi molitev, imenovana *Salatu-l-dženazah*, ki navadno poteka na pokopališču. Po molitvi pa pokojnika bodisi odnesejo, bodisi odpeljejo do groba, kjer umrlega pokopljejo. Splošno veljavno pravilo je, da se tako molitve kot sicer pogreba lahko udeležijo le moški, ženske pa lahko pridejo do groba šele, ko je pogreb zaključen. V Sloveniji so sicer v praksi ženske lahko prisotne na pokopališču, ko se opravlja molitev.

¹⁷ <https://www.pogreb-ni-tabu.si/2009/12/pogreb-po-budisticno/12.2.2020>.

Tudi pri pokopu veljajo posebna navodila; umrli mora tudi v grobu ležati tako, da je njegova desna stran telesa obrnjena proti Mekki. Ko že leži v grobu, se na pokojnika poševno postavijo deske, ki med pokopavanjem preprečujejo neposredno padanje zemlje nanj – slednje seveda velja v primeru, če se pokojnik pokopava na tabutu, kar v Sloveniji ni dovoljeno.

Muslimani ne odobravajo postavljanja velikih spomenikov ali pretiranega okraševanja grobov (Slika 6). Namesto tega kot nagrobno obeležje postavijo *bašluk*, z zaobljenim vrhom pri ženskah, na katerega zapišejo ime in priimek pokojnika ter datuma rojstva in smrti.¹⁸

Slika 6: Muslimansko pokopališče v Bosni in Hercegovini
(Vir: <https://www.bakije.com/gallery.php>, 12.2.2020)

2.5. Reinkarnacija

Reinkarnacija je vrnitev duhovnega principa v novi telesni obliki. Za človeka je ta oblika vedno človeško telo. Toda reinkarniramo se lahko na planetu, kjer smo preživeli svoje zadnje življenje, ali na drugem planetu. Časa pred vrnitvijo v določenem snovnem telesu ne moremo natanko določiti, prav tako ne moremo določiti časa trajanja zemeljskega življenja. Nekateri ljudje na Zemlji preživijo tri, drugi pa osemdeset let. Če bi rekli, da človek preživi na Zemlji v povprečju trideset let, bi govorili kot ljubitelji statistik, resnični zakoni narave namreč niso odvisni od logike človeškega razmišljanja. Čas življenja na Zemlji je individualen dejavnik, prav tako kot je od posameznika in mnogih drugih okoliščin odvisen tudi čas bivanja pred

¹⁸ <https://www.pogreb-ni-tabu.si/2009/08/muslimanski-pogreb/>, 12.2.2020.

vrnitvijo na Zemljo. Duhovno bitje pred reinkarnacijo na določenem planetu izgubi spomin na vsa prejšnja življenja.

Fizično telo je simbol zemeljskega utelešenja. Če torej obstaja duhovna reinkarnacija, obstaja tudi reinkarnacija telesa. Z drugimi besedami: zemeljsko telo se mora vrniti v drugem zemeljskem telesu, ne da bi zapustilo Zemljo. Vsaka utelesitev, vsako novo rojstvo je dejansko vstopanje v nove življenjske lekcije. Notranji človek je le odsev sijočega sončnega bitja luči: sprva le bled odsev, počasi pa, ko si nabira izkušnje in se uči vse bolj izražati naravo bitja luči, postaja tudi vse bolj sijoč. Izpopolnjevanje notranjega človeka in njegova rast proti višjemu jazu traja mnogo, mnogo časa. Tako se uči, da bi postal enak sijočemu bitju luči, tega se uči v praktičnem življenju, v fizičnem telesu. Ker je to, da bi človek postal popoln, kot je popolno božansko bitje luči, dolg proces in ker se tega ne more naučiti v enem samem življenju, se uteleša toliko časa, kolikor je za to potrebno. Smisel fizičnih utelesitev je v tem, da se mora notranji človek naučiti izražati božanskost sijočega bitja luči v največjih omejitvah. V omejitvah so pravi preskusi in prave možnosti za rast. Lahko smo dobri in ljubeči v obdobjih, ko nimamo težav, ko smo zadovoljni, težko pa smo dobri in ljubeči v tistih trenutkih, ko smo utesnjeni, ko imamo že samo dovolj težav. Vendar postane tisto, kar človek na takšen način usvoji, neločljiv del njega. Velja pa še mnogo več: v življenjskih preizkušnjah usvojena vrlina doda avri nov sijaj, večjo čistost luči in žlahtnost barv. Tako je človek dejansko to, kar iz sebe naredi. Resnično velja, da vsakdo sam sebe kuje in izgrajuje, da bi postal božanski. V tem procesu notranje rasti mu bitje luči stoji ob strani kot mentor, vzgojitelj in učitelj hkrati. Cilj duhovne rasti pa je, da se notranji človek nauči tudi znotraj omejitev izražati duhovno naravo, ki je ljubezen in modrost ter da v končni fazi doseže, znotraj omejitev fizičnega telesa, zlitje z bitjem luči. To je potem osvoboditev iz kroga reinkarnacij, o katerem govorijo duhovna besedila: osvoboditev, ki ni beg, temveč samouresničitev, uresničitev najvišjega v sebi in posledica tega je naravna razširitev zavesti, ki daleč presega omejitve človeškega ega.

Budizem in hinduizem sprejemata reinkarnacijo že tisočletja, to je pri njih nekaj povsem običajnega in sestavni del njihovega vsakdanjega življenja. V zgodnjem krščanstvu so bili prav tako zapisi o reinkarnaciji, ker je predstavljala bistveno sestavino verske doktrine, vendar pa je Cerkev kasneje to zanikala. Kakorkoli dojemajo ponovno utelešenje različni ljudje po svetu, je v resnici neodvisna od verske opredelitve.¹⁹

¹⁹ <http://www.virmodrosti.com/modrost/kaj-je-reinkarnacija-in-kaksen-je-njen-smisel/>,17.12.2019

Slika 7: Reinkarnacija pri budistih

(Vir: <https://www.tes.com/lessons/LR70b836RmrUKA/copy-of-hinduism-in-ancient-india>, 21.1.2020)

Slika 8: Predstava o življenju in ponovnem vstajenju človeka

(Vir: <https://www.pinterest.com/pin/424956914810217774/>, 21.1.2020)

2.6. Umrljivost v sodobnem času

Smrt je neizogiben in neponovljiv dogodek, zato je umrljivost za preučevanje enostavnejša kot drugi demografski pojavi. Kadar uporabljamo izraz umrljivost, mislimo na pogostost umiranja pri prebivalstvu ali na dolžino življenja. Za prikaz pogostosti smrti je najbolj razširjen kazalec splošna stopnja umrljivosti (mortaliteta), za dolžino življenja pa pričakovano trajanje življenja ob rojstvu. Zaradi izboljšanega zdravstvenega varstva se je v Sloveniji umrljivost zelo zmanjšala že med svetovnimi vojnama. Hkrati se podaljšuje pričakovano trajanje življenja, vendar je še nekoliko krajše kot pri prebivalstvu razvitejših držav.

Demografijo je med vsemi demografskimi pojavi najprej začela zanimati umrljivost že sredi 17. stoletja, takrat so ta pojav raziskovali v Londonu. Prve študije so obravnavale starost umrlega in vzrok njegove smrti. Kljub napredku znanosti je še vedno nemogoče natančno razlikovati med smrtjo zaradi starosti ali naravno smrtjo in smrtjo zaradi bolezni ali predčasno smrtjo, obe pa sta v tesni zvezi z dolžino človekovega življenja. Antropologi menijo, da je ta genetsko določena nekje med 90 in 100 leti. Čeprav se je povprečno trajanje življenja precej podaljšalo, strokovnjaki mislijo, da je skrajna dolžina življenja že dolga leta nespremenjena.

Splošna stopnja umrljivosti je odvisna predvsem od starostne sestave prebivalstva in ni najprimernejša za primerjanje držav in pokrajin. Število umrlih na tisoč prebivalcev je pri prebivalcih s staro starostno sestavo precej večje kot pri prebivalstvih z mlado sestavo. Pri raziskovanju umrljivosti je posebna pozornost namenjena preučevanju umrljivosti dojenčkov.

Dejavniki umrljivosti se najpogosteje delijo na endogene in eksogene. Endogeni se porajajo znotraj človeškega organizma, so biološki pogojeni in tesno povezani s starostjo, spolom in procesom individualnega staranja, pomembna je tudi vloga dednih bolezni in prirojenih napak. Eksogeni dejavniki so povezani s fizičnim in družbenim okoljem posameznika in celotnega prebivalstva. Zaradi njihovega delovanja umirajo ljudje, ki bi lahko sicer še dolgo živeli. Dejavniki fizičnega okolja so na primer podobne in reliefne razmere ter razširjenost drugih mikroorganizmov in drugih povzročiteljev bolezni; so manj pomembni, a nikakor zanemarljivi.

Precej pomembnejša je skupina dejavnikov družbenega okolja, sestavljajo pa jo družbeno - gospodarski položaj posameznika in družbenih skupin ter splošna raven družbeno -gospodarske razvitosti. Vanjo spadajo še psihološki in kulturni dejavniki. Med njimi so še posebno pomembni tisti, ki oblikujejo način življenja. Sem sodi še zdravstveno varstvo. Dejavniki so med seboj zelo podobni, zato jih je težko med seboj ločiti. Razlike v pogostosti smrti so manjše

od razlik v pogostosti rojstev. Manjše razlike so posledica razmeroma uspešnega zmanjševanja umrljivosti v nerazvitih delih sveta z dognanji sodobne medicine in povečevanja umrljivosti zaradi starajočega se prebivalstva v razvitih delih sveta. Dolgoročno upadanje umrljivosti se ujema s tako imenovanim demografskim prehodom, za katerega je značilno tudi zmanjševanje rodnosti.

Ženske živijo precej dlje kot moški. To je značilnost vsega razvitega sveta, le da so razlike med spoloma v večini držav manjše kot pri nas. Večja razlika je posledica večje umrljivosti moških. Moški umirajo pogosteje od žensk v vseh starosti, razen v najvišjih (nad 85 let). Razlike so največje med 15. in 35. letom. V tej starosti je pogostost smrti pri moških do štiri krat manjša.²⁰

2.7. Pogled na smrt v družbi 21. stoletja

O smrti je težko govoriti, ker pomeni hudo izgubo in je povezana z globokimi psihičnimi bolečinami. Od vseh življenjskih dogodkov je prav smrt tista, ki vzbudi največ čustev, predvsem strah. Gre za naraven strah pred neznanim in pred izginotjem, kar človeka zelo plaši. Kar pa je neznano, se zdi nevarno, torej tudi tabu. Pri smrti se bojimo posledic procesa umiranja ali pa čutimo strah pred posledicami smrti. Raziskave kažejo, da se strah pred smrtjo s staranjem manjša.

Poleg strahu pred smrtjo, ki je eden glavnih krivcev za nastajanje tabujev, je tudi razmišljati o smrti nekaj, kar je za človeka zelo intimno.²¹

V slovenski družbi je odnos do umiranja in smrti še vedno zavrt v tančico številnih predsodkov, strahov in skrivnosti – je tabuiziran. Osveščenost številnih umirajočih in tistih, ki delajo z njimi pa počasi narašča in nas sili, da končno vendarle spregovorimo tudi o življenju in smrti, o strahovih in stiskah, ki se ob umiranju dotaknejo nas vseh. V obdobju umiranja, ko že skoraj zmanjkuje časa za popravni izpit življenja, nas lahko še posebej pestijo neurejeni ali

²⁰ Geografski atlas Slovenije, Države v prostoru in času, založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1998, str. 134-135.

²¹ Smrt, razpeta med tabuji in komercializacijo, Revija Gea, letnik XXIII, julij 2013, str. 60 – 67.

nerazrešeni medosebni odnosi, kar velja tako za smrtno bolnega kot svojce in ostale bližnje osebe, ter tudi strokovno osebje, ki skrbi za umirajočega bolnika.

Ker smrt ni le del narave, ampak tudi kulture, družba narekuje »bonton« umiranja. Bonton pa se zahteva tudi od žalujočih. Žalovanje za pokojnikom je namreč velik tabu, saj naj bi ga skrili pred očmi javnosti. Žalovali naj bi hitro, se čim prej vrnilo na delo in se prisililo v normalno življenje v nekaj dneh. Obiski grobov so vse redkejši, zaradi smrti ne gre izgubljati časa, ker velja, da je čas denar. Smrt se je komercializirala. Namesto kulta mrtvih se je tako na tako imenovanem zahodu uveljavil kult nagrobnih spomenikov.

Sociolog in psihoanalitik Geofrey Gorer je podal mnogo primerov, kako so sorodniki umrlega danes prisiljeni igrati ravnodušnost. Družba zahteva samoobvladanje, ki odgovarja dostojnosti umirajočega. Okoliščine smrti in smrt sama so postale nekaj, česar se ne imenuje. Kljub temu pa je zanimivo spremljati, kako bolnišnice in hospici uspešno dvigujejo zavedanje o procesu umiranja in žalovanja, hkrati pa kažejo sodoben trend umiranja v bolnišnicah in drugih ustanovah.

Slovensko društvo hospic si prizadeva, da ideja hospica doseže čim več ljudi. Pomeni odkrito spregovoriti o umiranju, smrti in žalovanju. Da bi spremenili odnos družbe do umiranja in smrti, Slovensko društvo hospic prireja za široko javnost in strokovne delavce številna: predavanja, seminarje, učne delavnice, kjer udeleženci lahko preverjajo lasten odnos do smrti ter izrazijo morebitne stiske in strahove, ki se ob tem pojavijo. Namen takšnih srečanj je, da bi ljudje že v osnovi zavestno oblikovali bolj naraven odnos do smrti in umiranja in ne šele tedaj, ko jih v to prisilila življenjska situacija. Spreminja in oblikuje zavest in kulturo v odnosu do bivanjskih vrednot, odgovornost za polno življenje in razumevanje smrti kot naravnega pojava, kot sestavino žive narave, kot del vsakega izmed nas.²²

²² <http://www.hospic.si/programi/detabuizacija-smrti/10.1.2020>.

Slika 9: Skrb za umirajoče v Društvu Hospic

(Vir:<https://www.nasa-lekarna.si/clanki/clanek/umiranje-je-eden-najbolj-cloveskih-trenutkov-v-zivljenju/>,10.1.2020)

Kot se je umiranje preselilo iz družine v institucijo, so tudi pogrebi postali institucija z različnimi agencijami in ustanovami, ki ob pogrebu poskrbijo za vse. Danes se redko umira v lastni hiši, med svojimi. Človek 20. in 21. stoletja umira »sam« v bolnišnici, čeprav tudi to ponuja priložnosti za »ritualni ceremonial«. Ta je sicer drugačen od preteklih, a ima enak namen.

V ospredje vse bolj prihajajo alternativni pogrebi. Upepelitev ni več neobičajna, pepel pa lahko svojci že vdelaajo celo v diamant in le vprašanje časa je, kdaj bomo tudi v Sloveniji človeški pepel vdelaali v umetniško sliko, dodali v ognjemet, poslali v vesolje ali na dno morja. Poleg tega je več virtualnih pokopališč; alternativni pogrebi skoraj nimajo meja. Ob tem pa seveda najbolj služi pogrebna industrija. Nekateri sociologi so celo mnenja, da je prišlo do razvrednotenja pogrebnega obreda.²³

V letu 2017 so v Pomurskem muzeju v Murski Soboti pripravili razstavo o umiranju in smrti. Raziskovali so smrtne šege in pogrebne prakse v Pomurju in Porabju. To tabu temo, ki je del nesnovne kulturne dediščine, so želeli približati preko etnološke in umetniške interpretacije na razstavi, v publikaciji in skozi večere: *Razbijajmo tabuje*, kjer so se pogovarjali o pretekli in današnji smrti.²⁴

²³ Smrt, razpeta med tabuji in komercializacijo, Revija Gea, letnik XXIII, julij 2013, str. 60 – 67.

²⁴ <http://www.pomurski-muzej.si/razstave/obcasne-razstave/cez-ta-prag>, 10.11.2019.

Slika 10: Pogrebni voz, kot je nekoč prišel po pokojnika k vsaki hiši, tudi v naši domači pokrajini
(Vir: <http://www.pomurski-muzej.si/razstave/obcasne-razstave/cez-ta-prag>, 10.11.2019)

3. RAZISKOVALNI DEL

V nadaljevanju naloge so predstavljeni rezultati raziskovalnega dela. V raziskavo so bili vključeni naključno izbrani anketiranci, ki so reševali anketni vprašalnik. Poleg tega smo izvedli nekaj intervjujev, ki smo jih opravili z domačini oziroma znanci.

3.1. Analiza intervjujev

Za lažje razumevanje odnosa do smrti v različnih verstvih, do obrednih ritualov in smrti kot tabu teme v sodobnem času smo se za potrebe raziskovanja pogovarjali tudi z nekaj posamezniki, ki so nam o tem zaupali naslednje pripovedi.

»Ko sem bila majhna, stara nekje šest let, smo živeli v majhni podeželski vasici. Spominjam se smrti gospodarja pri hiši, kjer je bilo veliko kmečko gospodarstvo. Umrl je bil brat mojega dedka. Vsi smo se zbudili ob štirih zjutraj. Spominjam se babice, kako je ustavila veliko stensko uro s kukavico. Dolgo časa je ura tako mirovala, kar mi kot otroku nikoli ni bilo povsem jasno in sem o tem nenehno spraševala. Prav tako smo pokrili ogledala. Spominjam se tudi, kako je dedek odšel skoraj sredi noči v hlev. Šele kasneje mi je bilo nekako jasno, da je verjetno zbujal živali, ki so se nato po njegovem odhodu iz hleva veliko časa glasno oglašale in mi niso pustile da bi zaspala nazaj. V spominu mi je ostalo, da so bližnji kar eno leto bili oblečeni v črnini. V sodobnem času tega več ni opaziti kot del obsmrtnih obredov. Ko je bil dan pogreba se spominjam velikega črnega voza, ki je prispel na dvorišče in sem se ga močno bala. Povedali so mi, da pride nekoč po vsakega človeka in da je to zadnja vožnja pokojnika. Spominjam se, da sem se ob tem počutila zelo slabo.«²⁵

»Sem evangeličanske vere (protestantske). Vera mi pomeni neko povezanost s predniki in z nekakšnimi nadnaravnimi silami. Nauk naše vere je, da duša po smrti odide ali v pekel ali v nebesa in tam nadaljuje večno življenje. Sveto pismo uči kako naj živi vernik, da po smrti odide v nebesa. Razdeljeno je na novo in staro zavezo. Stara zaveza se začne z Mojzesovimi knjigami, ki vsebujejo zgodbe o stvarjenju sveta in človeka, očakih judovskega ljudstva in o Abrahamu ter njegovi družini. Vključujejo tudi zakone, ki naj bi jih Mojzes med begom iz Egipta prejel na gori Sinaj. Nova zaveza vsebuje štiri evangelije, ki opisujejo življenje in dela Jezusa Kristusa. Apostolska dela govorijo o zgodovini kristjanov po Jezusovi smrti. Janezovim razodetjem, ki opisuje vizijo konca sveta apostola Janeza. Smrt vzbuja v meni žalost, kadar gre za katerega

²⁵ Intervju 1, M.H., februar 2020.

od mojih bližnjih, moja smrt pa me ne straši. Praznik, ki kaže odnos do smrti je dan spomina na mrtve, 1.11. Značilno oblačilo za smrtne obrede za vernike je črno oblačilo. Predstave o posmrtnem življenju v naši religiji so, da obstajajo nebesa in pekel, reinkarnacija in ponovno vstajenje se ne odobravata. Protestantska vera verjame, da tu zemeljsko življenje v celoti odloča o življenju duše po smrti. V sodobnem času se o smrti govori manj, je kot nekaj samoumevnega, menim da so ljudje ob dogodku smrti bolj prizadeti. V preteklosti je bila smrt v družinah pogostejša, vendar mislim da se o smrti ni veliko govorilo. Smrt je del življenjskega ciklusa, ni je mogoče preprečiti, zato se ljudje kljub bolečini po izgubi bližnjega enostavno moramo s tem sprijazniti.»²⁶

»Sem luteranske vere. Vera zame nima posebnega pomena. Nauk naše vere je, da bi naj obstajalo posmrtno življenje, v obliki nebes in pekla. Navodila za življenje na Zemlji so napisana v Svetem pismu, a se jaz v celoti ne poglobljam v njih in živim bolj po svojih navodilih. Pojem smrt je vedno in vedno bo v meni vzbujala občutek izgube. Praznik, ki nas spomni na tiste ki so že umrli, se imenuje Dan spomina na mrtve. Ob pogrebih je značilno oblačilo črne barve. Moja vera veruje, da duša po smrti preide ali v nebesa ali v pekel, vendar jaz verujem tudi v reinkarnacijo, torej ponovno utelešenje duše umrlega v drugo bitje. Luteranska religija verjame, da tu zemeljsko življenje vpliva na življenje po smrti, zato želi vernike prepričati, da živijo po nauku Jezusa Kristusa in Svetega pisma. Odnos do smrti se je skozi čas spremenil. Včasih so se ljudje smrti bolj bali. Starost vpliva na pogostost pogovora o smrti, mlajše generacije gledamo drugače na smrt, kot starejši ljudje. Smrt je pač življenjski pojav. Izguba je vedno velika. Sploh pa če je človek mlajši. Vsaka izguba dragega človeka pa pusti vedno rane in določeno praznino.»²⁷

»Sem katoliške vere. Vera mi pomeni zelo veliko, saj mi v težkih trenutkih v življenju zelo pomaga. Verujem, ker hočem po smrti iti v nebesa. Nauk naše vere je, da gremo po smrti v nebesa, oz. neverniki v pekel in imamo večno življenje, če smo si to tukaj na Zemlji seveda zaslužili. V svetih knjigah, npr: Sveto pismo, Katekizem... je zelo veliko navodil o življenju na Zemlji, v katerih najdemo tudi oporo. Pojem smrt v meni vzbuja kar zelo močne občutke (od strahu, radovednosti, žalosti, olajšanja, jeze). Praznikov je kar precej, npr: Velika noč, Dan spomina na mrtve...Pri smrtnih obredih je za vernike značilno temno oblačilo, za duhovnike pa svečano oblačilo. V naši religiji imamo nebesa, pekel in vice, kje bo pa pristala duša po smrti pa odloča tu zemeljsko življenje. Torej nebesa za vernike, pekel za nevernike in vice za tiste, ki

²⁶ Intervju 2, Ž.Š., februar 2020

²⁷ Intervju 3, U.Š., februar 2020

še niso odslužili vseh svojih dolgov. Čeprav živimo zelo drugače kot nekoč, pa mislim, da se odnos do smrti ni dosti spremenil. Starost ljudi ima vsekakor velik vpliv na pogovore o smrti in verjetno so se v preteklosti nekoliko več pogovarjali o smrti. Po mojem mnenju bi se vseeno morali več pogovarjati o smrti in predvsem brez strahu in predsodkov, saj se smrti nikakor ne moremo izogniti.«²⁸

»Sem pravoslavne vere. Verujem, ker so me starši že od malega učili, da moram verovati, saj vsi v moji družini verujejo. Pravoslavna vera uči, da po smrti človeška duša potuje ali v nebesa oz. v pekel. V Bibliji in drugih svetih knjigah so pomembna navodila za življenje človeka. Navodila kot so: človek se mora ravnati po 10 božjih zapovedih, se mora postiti, redno obiskovati cerkev. V pravoslavni cerkvi ni narisanih podob, oz. ni postavljenih kipov, narisane so le ikone. Posebnost je tudi, da se pravoslavci križajo s tremi prsti. V meni pojem smrti vzbuja strah in predvsem žalost. Poseben pravoslavni praznik je epifanija oziroma Jezusov krst. Moški v tradicionalnih oblačilih se sprehodijo ob mrzli reki in zaplešejo nacionalni ples. V ledeno mrzli reki nato iščejo križ, ki ga v vodo vrže duhovnik. Križ nato izročijo najmlajšemu od plesalcev, ta pa naj bi bil nato z njegovo pomočjo vse leto zdrav. Pri pogrebnih obredih so verniki oblečeni v črna oblačila. Pogrebni obredi potekajo tako: Mrliča položijo v njegovo sobo, zavežejo mu ruto okoli ust. Nato ga preoblečejo v nekaj svečanega. Potem mrliča obiše družina, vsa družina je skuhanu pšenico. Mrliča pazijo celo noč. Mrtve nikoli ne kremirajo, temveč jih položijo v krsto. Na pogrebu se vsi zberejo, prižgejo svečo in ga dajo v krsto. V traktorju, prikolici...peljejo mrliča po mestu. Partner pokojnega hodi ob njem, ostali pa za njima. Vnuki oz. potomci držijo sliko pokojnega. Po govoru duhovnika, ga položijo v zemljo. Medtem ne sme nihče več jokati. Po pogrebu gre cela družina, prijatelji jest za njegovo dušo. Pokojni naj bi šel po smrti v nebesa ali pekel. Na usodo pokojnega vpliva v celoti tu zemeljsko življenje. Odnos do smrti se je v sodobnem času spremenil, saj ljudje dojemajo smrt kot nekaj naravnega, samoumevnega, o smrti se govori manj. Starejši ljudje se veliko več pogovarjajo, mislijo na smrt kot mlajše generacije.«²⁹

Intervju s katoliškim duhovnikom:

»Sem duhovnik. Vera mi pomeni trdno prepričanje, da bog obstaja. Boga spoznavam iz narave, vesti in iz razodetja. Vsak človek hrepeni in si želi ljubezni in sreče. Po tem življenju tega ne more doseči v popolnosti, zato verjame, da je onkraj smrti življenje, v katerem se vse to doseže.

²⁸ Intervju 4, G.V., februar 2020

²⁹ Intervju 5, M.C., februar 2020

V Svetem pismu so navodila za življenje kristjana, kajti bog nas je ustvaril da bi že na tem svetu bili srečni. Zapisano je vse kar je človeškega. Kot otrok sem se vedno bal smrti. Vendar vsako leto pa se je čedalje manj bojim. Spada k življenju, to sprejemam, verujem da s tem ni konec, to govori moje srce in evangelij. Praznik, ki kaže odnos do smrti je velikonočna procesija. Je spomladi in takrat vse kliče po življenju, je dokaz, da je življenje močnejše od smrti. Ob pogrebih nosijo verniki črna oblačila, duhovnik pa vijolično oblačilo, predstavlja resnost trenutka. Predstave so, da obstajajo nebesa, vice in pekel, vendar jaz menim, da je večno življenje nekaj duhovnega, zato si ga ne moremo predstavljati, nimamo izkustva, predstavljamo si lahko samoto kar smo izkusili. Tu zemeljsko življenje vsekakor vpliva na življenje po smrti (nagrada za tiste, ki verujejo in obratno za nevernike), ampak jaz ne živim zaradi nagrade, četudi so to nebesa, ampak ker življenje z vero prinaša zadovoljstvo in srečo. Čutim, da moram živeti v skladu s človeško naravo. »Nagrado« si ne moremo zaslužiti, ampak nam je podarjena. Odnos do smrti se je v sodobnem času zelo spremenil. Sodobni ljudje odklanjajo smrt in jo sprejemajo kot tabu. Smrt skratka odrivajo proč, se je na vsak način želijo izogniti. Starejši ljudje so se v preteklosti pogovarjali več, ker so smrt doživljali v svojem ožjem okolju, umirali doma v svoji sobi, kjer so živeli celo življenje in se tam tudi poslovili od najbližjih. Smrt je del življenja, prej ali slej jo bo vsak človek izkusil, zato bi morali biti bolj pripravljeni nanjo, ne s strahom, temveč z vero. Stari mož mi je ravno pred smrtjo dejal: »Zdaj pa ostane samo še vera, vse drugo je na stranskem tiru.«³⁰

»Sem pripadnica islama. Verujemo v enega boga, Alaha. Verujem, ker mislim, da obstaja, za mene je vera tradicija. Po naši veri obstajata po smrti dženet (raj) in džehenem (pekel). V naši sveti knjigi Koran so napisana navodila za vsakodnevno življenje. Življenje nam je prepleteno z vero (pet krat na dan se klanjamo, molimo, vedno moramo biti v celoti čisti, ne jemo svinjine, ne pijemo alkohola...). Po Koranu moraš vsak dan pet krat pomisliti na smrt, to je nekaj kot »priprava« na smrt. Drugače pa je smrt nadaljevanje življenja, nimam strahu pred smrtjo. Mi nimamo točno določenega praznika, ki bi bil posvečen smrti. Obstaja edino obeležje obletnice smrti določene osebe, ki jo organizira družina pokojnika, na dan ko se dogovorijo. Pri nas ne smemo prižigati sveč. Ženske se ne udeležujejo pogrebov. Moški imajo obvezno na glavi kapo, podobno baretki. Nekoč so to bili rdeči »fesovi«. Hodža (muslimanski duhovnik), ki vodi pogreb ima črno ogrinjalo in belo ahmedijo na glavi, je simbol čistoče v vsem kar hodža dela in govori. Naša dobra ali slaba dela v življenju nam določajo kakšno bo naše življenje po smrti: ob božji milosti v raju, ali v večnem ognju v peklu. Na sodni dan bodo

³⁰ Intervju 6, Š.T., februar 2020

vsi ljudje vstali iz groba in odgovarjali za svoja dobra ali slaba dela. Po smrti se bodo potehtala naša dobra dela v življenju, katera zaslužijo božjo milost v rajju ali naša slaba dela, katera zaslužijo večni ogenj v peklu. O smrti se je vedno govorilo, mislim da se v današnjem času več ljudi boji smrti. V preteklosti so ljudje manj govorili o smrti. Od posameznika je odvisno ali je ali ni pripravljen na smrt. V današnjem času manj živimo po verskih pravilih, npr. bolj redko gremo v mošeje in nimamo časa, da bi razmišljali o smrti.«³¹

» Sem pripadnik islama. Vera mi pomeni predanost enemu Bogu, Alahu in verovanje v njega. Seveda pravi vernik veruje v življenje po smrti. Verniki bodo šli po smrti v dženet (raj), neverniki pa v džehenem (pekel). V življenju sledim Koranu, to je sveta knjiga muslimanov, in ko človek misli da v življenju ni izhoda, se obrne k njemu in živi po njegovih navodilih. Misel na smrt vzbuja v nas tudi malo strahu, ali vsaki vernik zna, da se bo to nekoč zgodilo in bo prišla do vsakega človeka. Posebnega praznika ni v islamu, samo se učijo posebne misli mevludi, in jasini iz Korana, za umrlo osebo. Pri pogrebu ni v navadi, da bi bili oblečeni v črno. A moraš biti lep in čist oblečen. Ženske niso prisotne pri pogrebnih obredih. V posmrtnem življenju obstajata raj in pekel in verniki ali neverniki bodo okusili enega od njih. Življenje na Zemlji je za vsakega muslimana samo vmesna postaja, saj ga čaka ahiret (večno življenje). Smrt v islamu ni tabu tema, se o tem precej pogovarjamo.«³²

»Sem pravoslavne vere. Verujem v enega boga, vera mi pomaga v težkih trenutkih življenja. Življenje na Zemlji je fizično in duhovno, a ko nastopi smrt duša zapusti telo, odide v večnost. Obstaja 10 božjih zapovedi, katerih bi se v življenju morali držati. Vera mi prav tako predstavlja oporo. Vsi umiramo v veri in v upanju, da obstaja posmrtno življenje. Obstajajo maše, »zadušnice«, ki se organizirajo 4 krat letno, vedno v soboto, ko se spomnimo naših pokojnih sorodnikov, ki so umrli z upanjem vstajenja in večnega življenja. Na grob nosimo hrano in pijačo. Ob pogrebi je za duhovnika obvezna črna obleka in črno pokrivalo na glavi. Črna oblačila so zaželena tudi za družinske člane. Po naši religiji se dobra dela v življenju nagradujejo, z odhodom duše v nebesa, slaba pa z odhodom duše v pekel. Pošteno tu zemeljsko življenje, brez grehov, bi naj vplivalo na duhovno življenje po smrti. V sodobnem času, zaradi hitrega življenjskega tempa nimajo ljudje časa za pogovore o smrti, ki še vedno ostaja tabu tema. Bolj smo stari, več pogovorov posvečamo smrti. V sodobnem času ljudje več berejo in poslušajo o različnih religijah in vsak posameznik si ustvari svojo sliko o sami smrti,

³¹ Intervju 7, E.M., februar 2020

³² Intervju 8, G.K., februar 2020

posmrtnem življenju in sodnem dnevu. Skratka imamo manj časa za vero in za razmišljanje o smrti.«³³

»Sem pravoslavne vere. Verujem, ker želim po smrti sprejem v nebesa. Tako se tudi ravnam v skladu z Biblijo in pričevanjem duhovnikov. Po smrti človek odide v nebesa ali v pekel. Posmrtno življenje je prikazano tako, da telo umrle, a duša (ta je neumrljiva) človeka vodi v nebesa ali pekel. V Bibliji, ki je sestavljena le iz stare zaveze, najdem oporo. Smrt v meni vzbuja strah, saj ne vem kaj me čaka. Če umre kdo od mojih bližnjih pa v meni smrt vzbudi občutke žalosti in potrnosti. V postnem času se strogo postimo nekaj dni (voda, zelenjava, kruh). Z našim postom dokažemo, da smo zasluženi nebes in se res trudimo po pričevanju iz Biblije. Ljudje so na pogrebih oblečeni v črno. Pravoslavni se trudimo priti v nebesa k bogu, to je naš nekakšen cilj. Če v življenju zatiramo Boga iz našega življenja, vanj ne verjamemo, se iz vere norčujemo ali počnemo kriminalna dejanja in nasploh postanemo slab človek, nas Bog ne sprejme v nebesa, temveč pristanemo v peklju. Naša religija verjame, da tuzemsko življenje vpliva na življenje po smrti. Slab človek pristane v peklju, dober človek pa pride v nebesa. Po mojem mnenju se je odnos do smrti zelo spremenil glede na preteklost. Umrljivost se je precej zmanjšala, zaradi napredka v medicini. Več se o smrti pogovarjajo starejši kot mlajši. Menim, da je temu tako, ker so vse bliže smrti in jih zanima kaj jih čaka. Kadar kdo umre, je umrli nekaj dni doma. V tem času ga pridejo obiskat prijatelji in sorodniki. Ti so čez noč z umrlim. Mrliča je potrebno umiti in preobleči v spodobno obleko. Pred tem ko mrliča pokopajo, se vsi od njega poslovijo v veži. Umrlega se ne zažge, ampak da v krsto. Med pogrebom vsi na krsto posipajo nekaj zemlje. Medtem je prepovedano jokati (tako nas učijo). Po pogrebu se vsi zberejo in skupaj pijejo ter jejo v čast umrlega.«³⁴

Sem budist. Verujem, ker verjamem v umski in duhovni nauk Sidharta Gautama, oz. Buda. Cilj življenja je nirvana. Nirvana je nova oblika človekove zavesti. Človeška duša se po smrti reinkarnira oz. ponovno utelesi. S ponovnim utelešenjem in ponovnim rojstvom vsi ljudje požanjejo dobre ali zle posledice svojih dejanj. Kakovost njegovih telesnih dejanj, besed in misli v prejšnjem življenju določa bivanje po njihovem ponovnem rojstvu. Karma - učinek karme deluje v moralnih in telesnih razsežnostih človekovega življenja. Človek je vpet v ta krog posledic dobrih in zlih dejanj. Če človek pravilno razume svoj položaj - ujetost v proces karme in izpolnjuje prave pogoje, lahko svoj človeški položaj preseže. S tem karme sicer ne odpravi, osvobodi pa se njene oblasti. Začenja nastajati »dobra karma«. Ena od pomembnih zbirk spisov

³³ Intervju 9, R.J., februar 2020

³⁴ Intervju 10, L.D., februar 2020

se imenuje Tipitaka (tri košare). Obsega Budove izreke, njihove razlage in pravila za menihe. V meni pojem smrti vzbuja predvsem radovednost, vendar se je ne bojim, saj verjamem, da se bom reinkarniral. Najpomembnejši prazniki v budizmu so: Bodhi - dan, ko je Gautama postal Buda, Parinirvana - Budov prehod v nirvano, Vesak - tridnevno praznovanje glavnih dogodkov Budovega življenja, Dharmakakra - ko je Buda imel svojo prvo pridigo. Tik pred smrtjo nastopijo ure zmedenosti, ko je še posebej pomembno, da umirajočemu njegovi bližnji pomagajo ponovno vzpostaviti samozaupanje. Prižgejo sveče, oljne svetilke in kadila. Umirajočega očistijo in preoblečejo v čista oblačila. Pomembno je, da ostanejo mirni in pred odhajajočo osebo bolečine ne pokažejo. Budizem uči, da po smrti ostane zgolj materija, zato dejansko ravnanje s truplom pokojnika nima neposrednega vpliva na njegovo blagostanje v naslednjem življenju. Ob nastopu smrti morajo izpolniti pokojnikove želje glede darovanja organov ali celotnega telesa. V kolikor takšnih želja ni izrazil, ga družinski člani umijejo ter preoblečejo v preprosta, ne pa posebna ali pretirano okrašena, oblačila. Preminuli se je že rodil ponovno, zato ni potrebe, da bi mu dajali popotnico na poti v prihodnje življenje. Pri polaganju trupla v krsto so najbližji prisotni. Verski obredi so v budizmu navadno na vrsti tretji, sedmi, devetinštirideseti in stoti dan po smrti. Za pogrebne obrede so značilna predvsem bela ali svetla oblačila. Povabljeni so lahko budistični menihi. Na kakšen način bo pokojnik pokopan je povsem njegova odločitev. Pri zadnjem slovesu so običajno prisotni menihi, ki vodijo pogrebni sprevod. Ko je krsta položena v grob ali žara v pagodo, je pogreb zaključen. Tu zemeljsko življenje absolutno vpliva na njihovo bivanje po ponovnem rojstvu. Odnos do smrti se je zelo spremenil. Budistov je čedalje manj, nekoliko več jih je v Aziji, v moji ožji družini se o smrti veliko pogovarjamo, predvsem o ponovnem rojstvu. Starejši budisti so se več pogovarjali o smrti, več se jih je tudi podalo v pot budističnih menihov. Kot posebnost želim še poudariti pomen meditacije v budizmu. Večina budistov meni, da je meditacija bistvena za doseg nirvane. Med meditacijo se doseže razumevanje Budovega nauka. Mnogo budistov misli, da je lahko skoraj vsaka stvar primerna za osredotočanje pri meditaciji, in da se morajo ljudje osredotočiti na sedanji trenutek in ne smejo dovoliti, da bi jih zmedle druge moteče misli. Simbol budizma je lotosov cvet. Kot budist verujem v kolo življenja, to je neprestani krog rojstva in ponovnega rojstva, v katerega so ujeti ljudje, ki še niso dosegli nirvane.³⁵

³⁵ Intervju 11, učitelj budizma, februar 2020

3.2. Analiza anketnega vprašalnika o odnosu do smrti

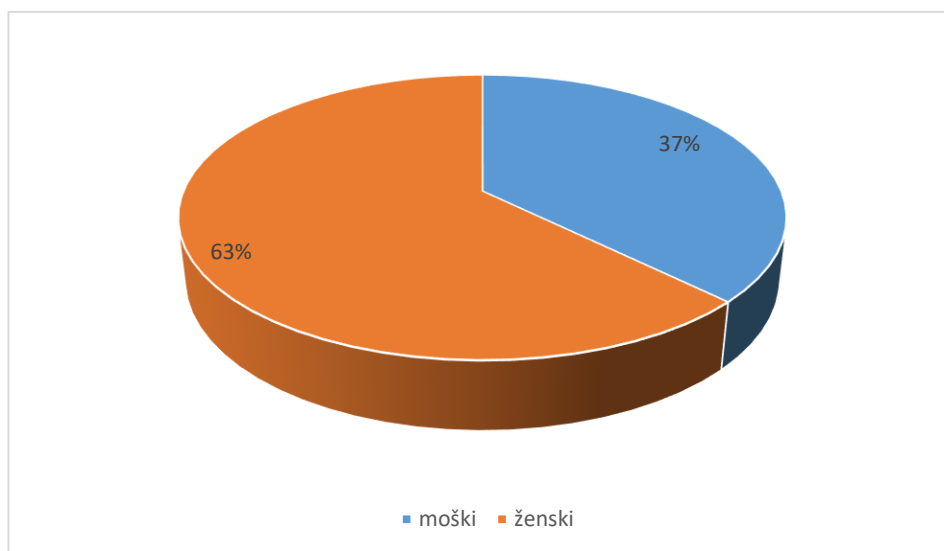
3.2.1. Vzorec in metodologija

Anketirali smo naključno izbrane ljudi. Anketiranje smo izvedli s pomočjo spletnega sistema Ika v mesecu februarju 2019. V sistem smo vnesli vprašanja in možne odgovore. Na posamezna vprašanja niso odgovorili vsi anketirani, zato smo pri vsakem to tudi označili s skupnim številom anketiranih. Zastavili smo vsebinska vprašanja, ki se vežejo na verovanje in smrt. Rezultate ankete smo pridobili s pomočjo excela.

3.2.2. Rezultati anketnega vprašalnika

1. vprašanje: Spol anketirancev

M	Ž	Skupaj
34	57	91

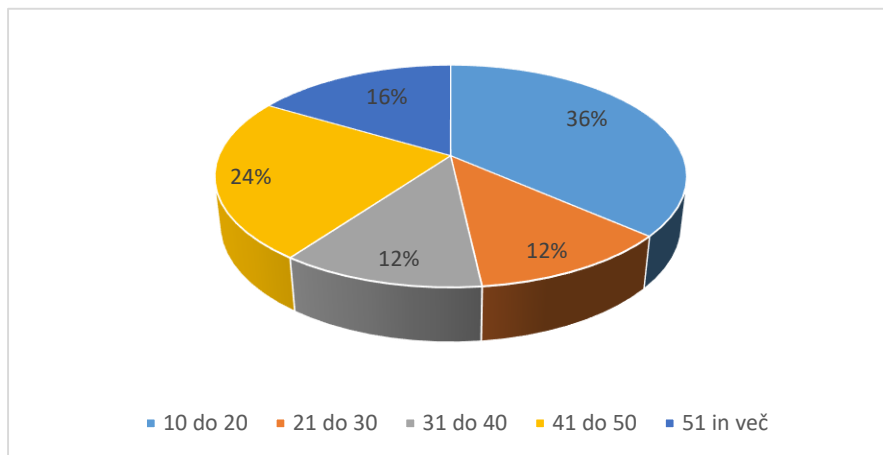

(VIR: Anketa, februar 2020)

Anketni vprašalnik je reševalo 91 anketirancev, 63 % žensk in 37 % moških. Vendar pa se v nadaljevanju število anketirancev spreminja glede na to ali so se lotili reševanja vprašanja ali ne.

2. vprašanje: Starost anketirancev

10 - 20	21 - 30	31 - 40	41 - 50	51 in več	Skupaj
31	10	10	20	14	85

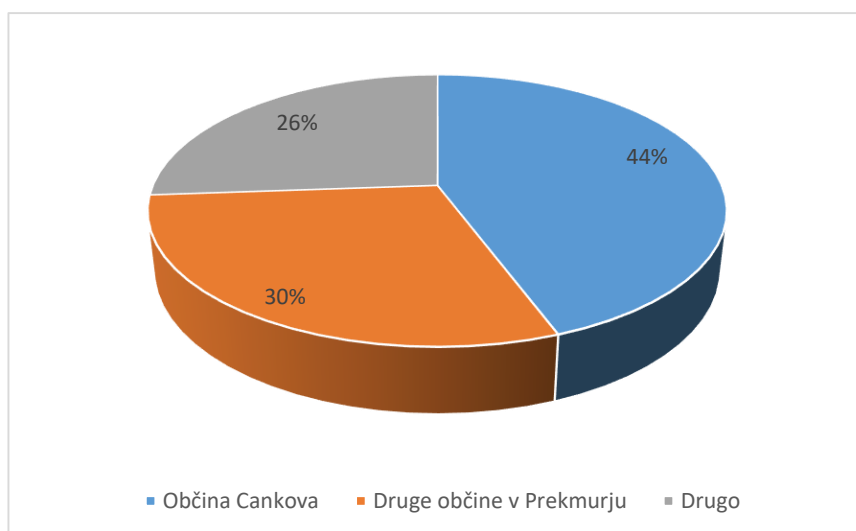

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev je bilo v starosti skupini od 10 do 20 let (36 %), tem sledi starostna skupina od 41 do 50 let (24 %). Najmanj anketirancev je spadalo v starostno skupino od 21 do 30 let (12 %) ter od 31 do 40 let (12 %). V starostno skupino nad 51 let je spadalo 16 % anketiranih.

3. vprašanje: Bivališče anketirancev

Občina Cankova	Druge občine v Prekmurju	Drugo	Skupaj
39	26	23	88

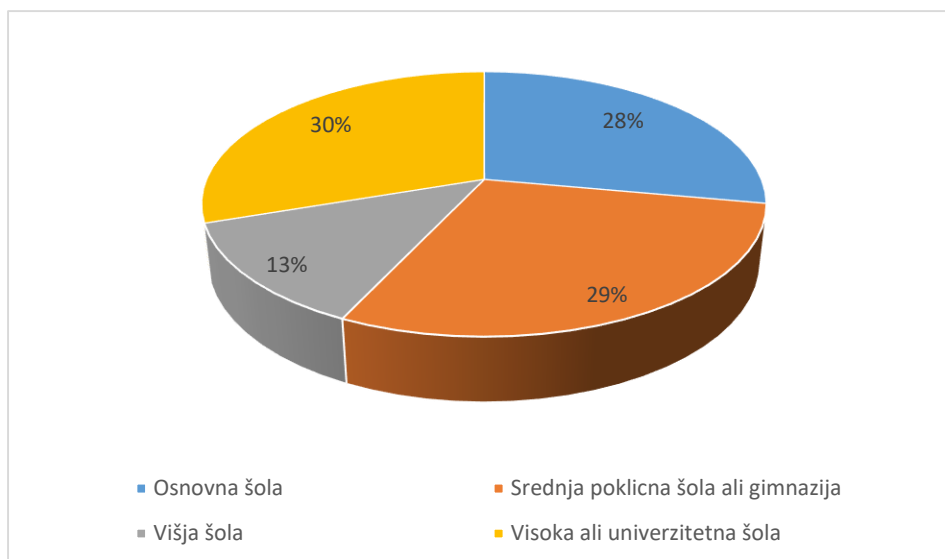

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev je bilo iz občine Cankova in sicer 39 anketirancev ali 44 %. Drugo mesto si delijo anketiranci iz drugih občin v Prekmurju, in sicer jih je 26 (30 %) in anketiranci iz drugih delov Slovenije, ki jih je bilo 23 ali 26 %. Anketiranci iz drugih delov Slovenije so prihajali iz krajev: Gornja Radgona, Sveti Jurij ob Ščavnici, Ivančna Gorica, Braslovče, Radovljica, Grosuplje, Občina Prebold, Ljubljana in Maribor ter eden iz Berlina.

4. vprašanje: Dokončana izobrazba anketirancev

Osnovna šola	Poklicna/srednja šola	Višja šola	Visoka ali univerzitetna	Skupaj
24	25	11	26	86

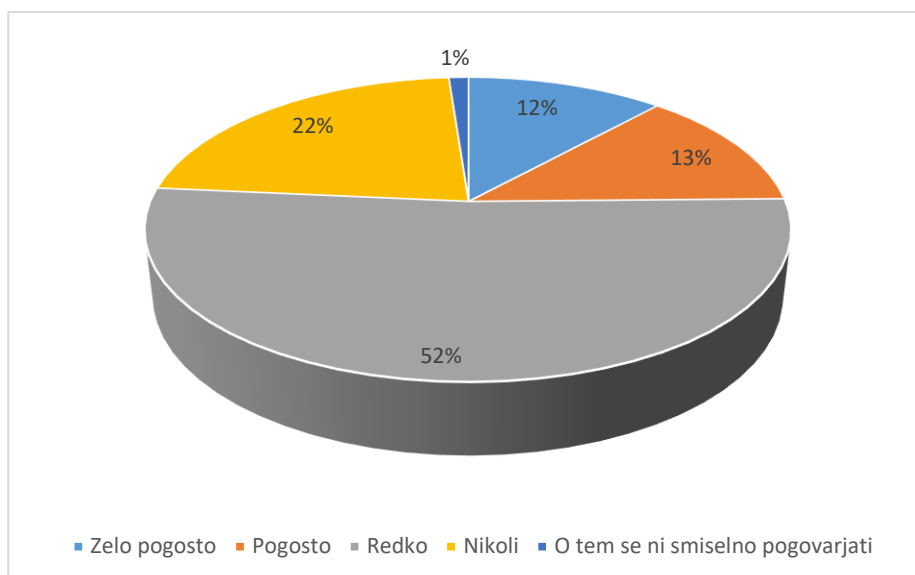

(VIR: Anketa, februar 2020)

Ker je anketo reševalo največ mladih, jih večina sodi v kategorijo visoke ali univerzitetne šole (30 %), sledi kategorija srednja poklicna šola ali gimnazija 25 anketiranih ali 29 % in nato še kategorija osnovna šola 24 anketiranih ali 28 %.

5. vprašanje: Kako pogosto se doma pogovarjate o umiranju ali smrti?

Zelo pogosto	Pogosto	Redko	Nikoli	O tem se ni smiselno pogovarjati	Skupaj
10	11	44	19	1	85

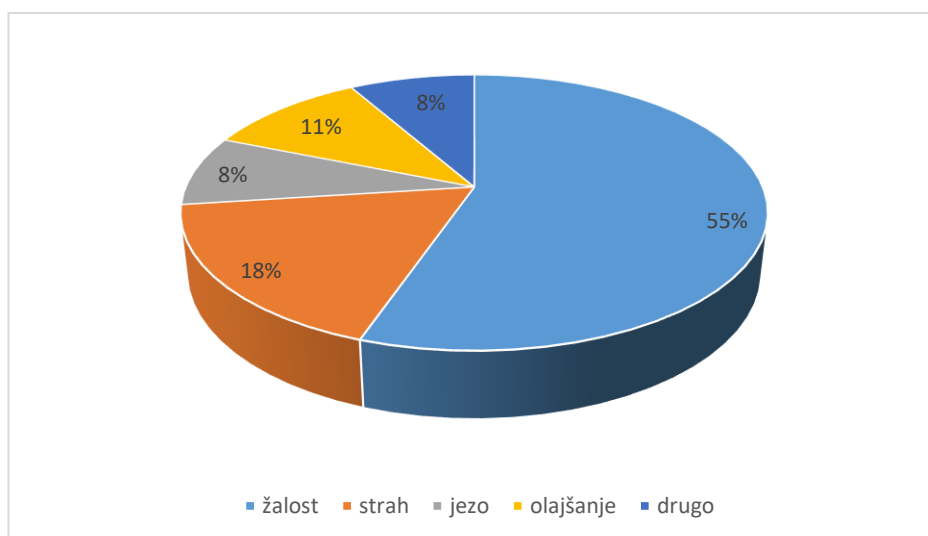

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev se doma s starši oz. sorodniki le redko pogovarja o umiranju ter smrti in sicer 44 anketirancev (52 %). Sledi podatek, da se doma o smrti nikoli ne pogovarja 19 anketirancev ali 22 % in le en anketiranec misli, da se o smrti in umiranju ni smiselno pogovarjati (1 %).

6. vprašanje: Kakšne občutke v vas zbuja pojem smrt?

Žalost	Strah	Jezo	Olajšanje	Drugo	Skupaj
47	15	7	9	7	85

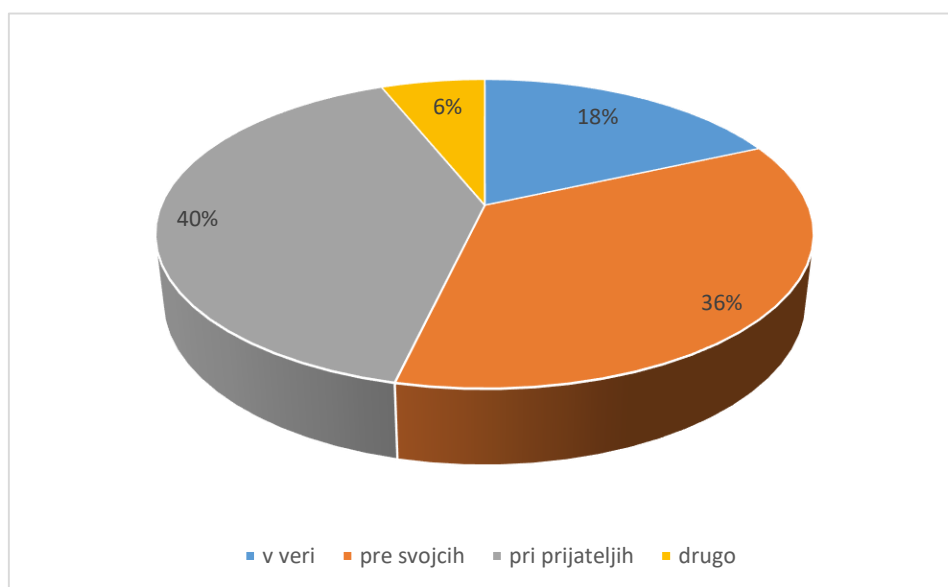

(VIR: Anketa, februar 2020)

V večini anketirancev pojem smrti vzbuja žalost, žalost do izgube bližnjega ali žalost po zapuščenju tega sveta in sicer tako meni 47 anketirancev (55 %). Kar 15 anketirancev (18 %) je strah smrti in umiranja, 9 anketirancev (11 %) misli, da je smrt olajšanje in v 7 anketirancih (8 %) smrt vzbuja jezo ter 7 ljudi je drugega mnenja. Pojem smrti doživljajo kot: nervozo, možnost večnega življenja z bogom, nekaterim se pa zdi smrt kot nekaj samoumevnega in v njih ne vzbuja ničesar.

7. vprašanje: Kje najpogosteje najdete tolažbo ob smrti?

V veri	Pri svojcih	Pri prijateljih	Drugo	Skupaj
15	29	33	5	82

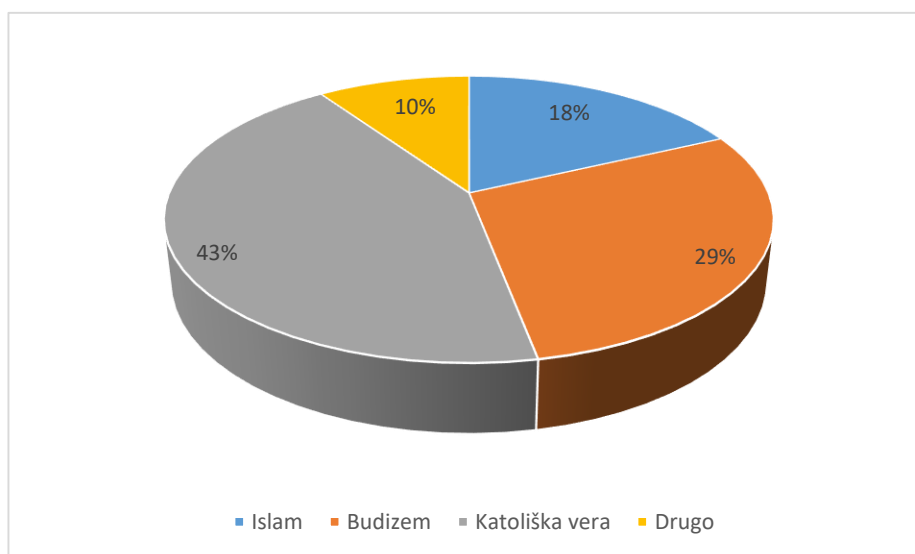

(VIR: Anketa, februar 2020)

Kar 33 anketirancev (40 %) najde tolažbo pri prijateljih. Nekaj manj in sicer 29 anketirancev (36 %) najde tolažbo pri svojcih, 15 (18 %) jih je mnenja, da imajo oporo v veri. Drugi pa najdejo tolažbo v drugih stvareh, na primer v glasbi, v delu ali v naravi.

8. vprašanje: Katera religija je po vašem mnenju najbolj povezana z modernimi predstavami o posmrtnem življenju?

Islam-umrli gre v nebesa/pekel in vera v posmrtno življenje	15
Budizem-umrli se reinkarnira	24
Katoliška vera- umrli gre v nebesa/ vice/ pekel in nato ponovno vstajenje	36
Drugo	8
Skupaj	83

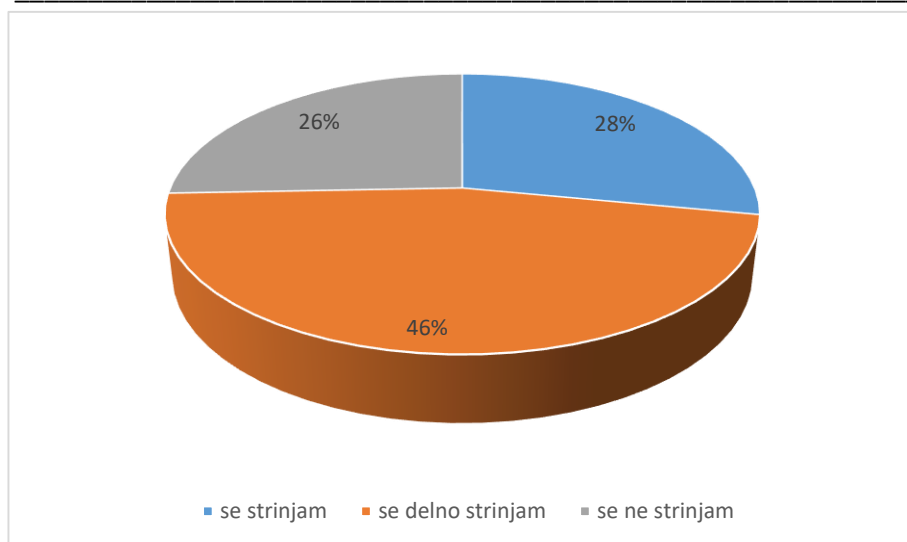

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketiranih (43 %) je bilo mnenja, da je katoliška vera najbolj povezana z modernimi predstavami o posmrtnem življenju. Nekoliko manj (29 %) jih meni, da je bolj povezan budizem. Še manj (18 %) jih trdi, da je z modernimi predstavami bolj povezan islam. Nekateri menijo, da z drugimi od naštetih religij. Nekaterim pa se zdi verovanje tudi nesmiselno.

9.vprašanje: Ali menite, da sta umiranje in smrt v današnji družbi tabu temi?

Se strinjam	Se delno strinjam	Se ne strinjam	Skupaj
23	38	21	82

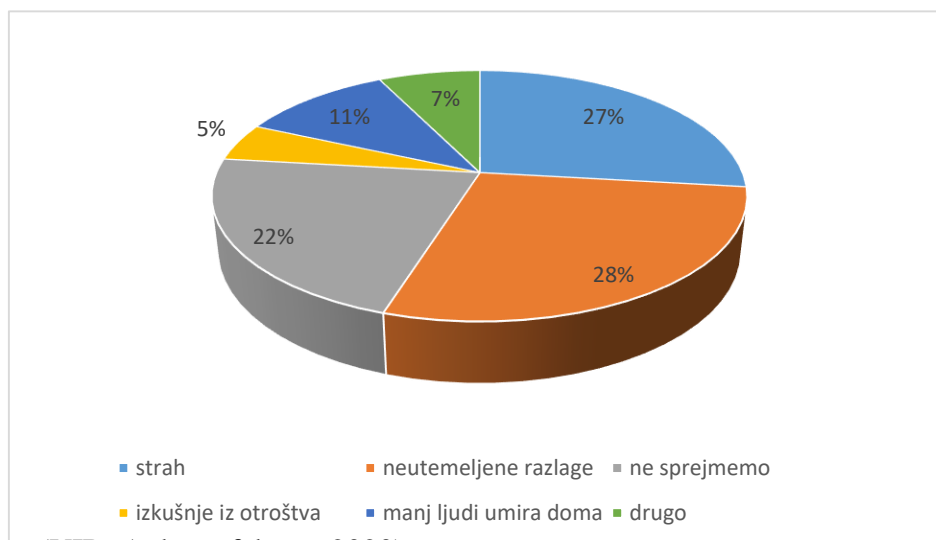

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev (46 %) se delno strinja, da sta smrt in umiranje tabu temi. Da je smrt tabu tema se strinja 23 anketirancev (28 %). Nekaj manj pa jih meni, da to ne drži in da smrt ni tabu tema v sodobnem času (21 anketirancev ali 26 %).

10.vprašanje: Kakšen je razlog, da je smrt v sodobnem času »tabu« tema?

Strah pred smrtjo.	22
Neutemeljene razlage o smrti.	23
Tega ne moremo sprejeti kot naravni del življenja.	18
Izkušnje iz otroštva.	4
Vse manj ljudi umira doma in manj je izkušenj s tem.	9
Drugo	6
Skupaj	82

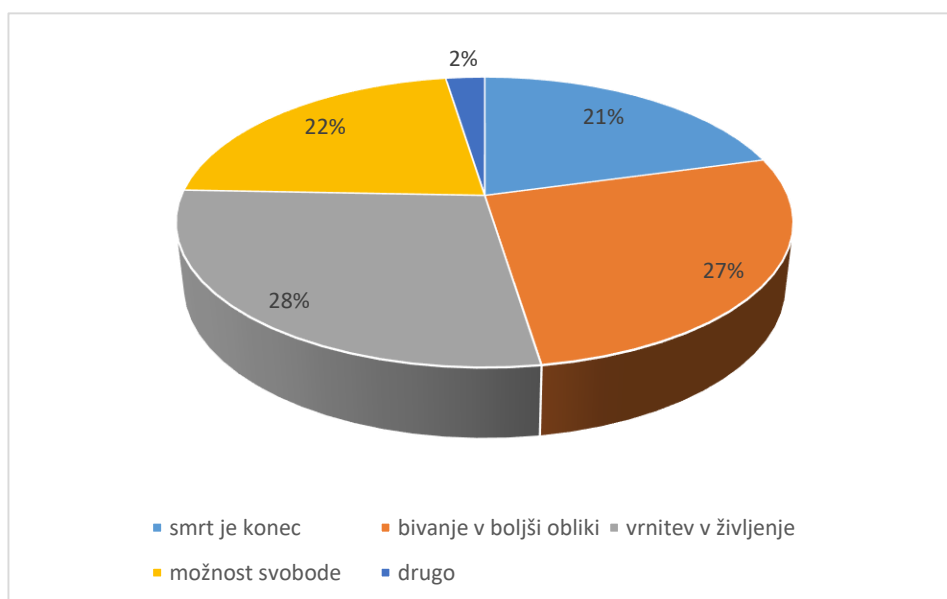

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketiranih meni, da je smrt tabu tema zaradi neutemeljenih razlag (23 anketirancev ali 28 %), zaradi strahu pred umiranjem (22 anketirancev ali 27 %). Nekateri ne morejo sprejeti dejstva, da je smrt del življenja (18 ljudi, torej 22 %). Drugi so mnenja, da je vzrok, da vse manj ljudi umira doma in nimamo izkušnje s tem (9 anketirancev ali 11%). Nekaj anketirancev trdi, da k temu, da je smrt tabu tema prispevajo tudi izkušnje iz otroštva (4 anketiranci ali 5 %).

11.vprašanje: Kakšna je vaša predstava o smrti?

Smrt je konec.	17
Smrt ni konec, temveč se bivanje nadaljuje v boljši obliki.	22
Smrt ni konec, ampak se umrli čez čas vrne nazaj v življenje.	23
Smrt ni konec, ampak je možnost svobode.	18
Drugo	2
Skupaj	82

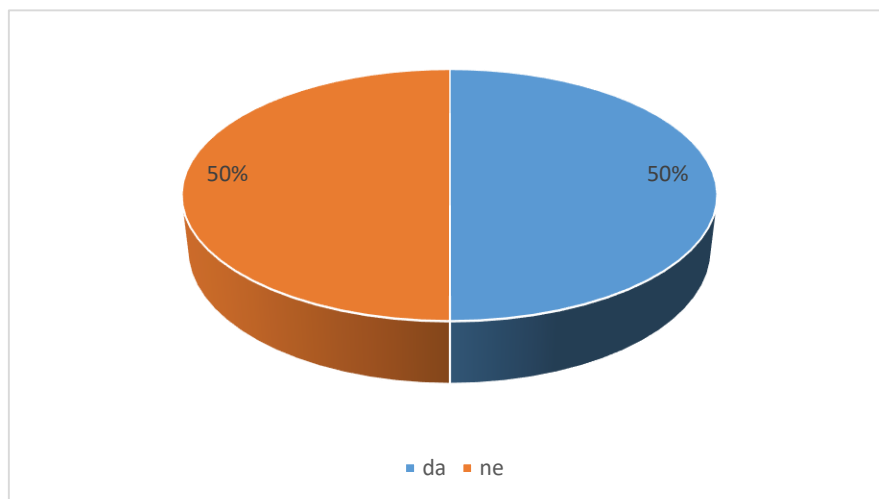

(VIR: Anketa, februar 2020)

Pri tem vprašanju je bilo ugotovljeno, da imajo anketirani različne predstave o smrti. Večina anketiranih (28 %) je mnenja, da smrt ni konec, ampak da se umrli vrne čez čas nazaj v življenje. To meni 23 anketirancev ali 28 % vseh. 22 anketirancev (27 %) je mnenja, da se smrt uveljavi kot bivanje v boljši obliki. Drugi (22 %) trdijo, da je smrt možnost popolne svobode, nekateri (21 %) pa so prepričani, da je s smrtjo vsega konec. Dva izmed njih sta mnenja, da se bivanje nadaljuje v boljši obliki.

12. vprašanje: Krščanska vera pravi, da je Jezus Kristus vstal od mrtvih. Ali verjamete v vstajenje od mrtvih?

Da	Ne	Skupaj
41	41	82

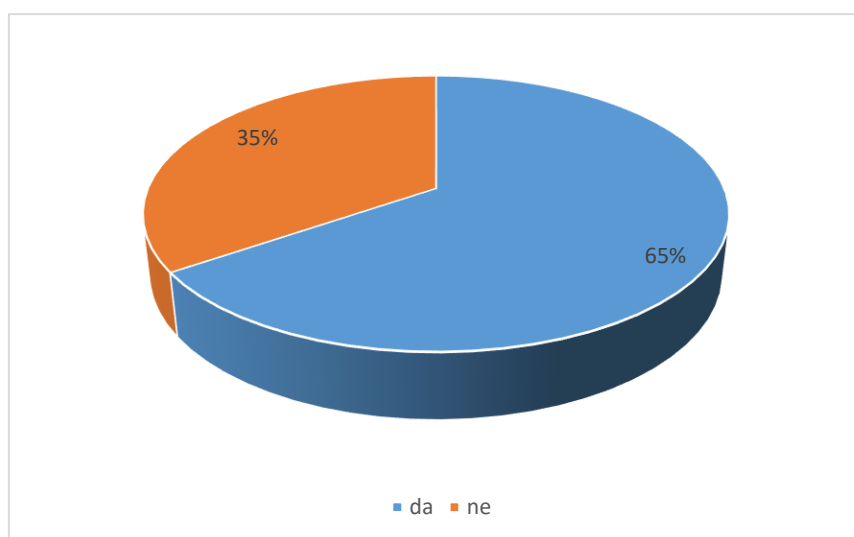

(VIR: Anketa, februar 2020)

Polovica vseh anketiranih (50 %) meni da je Jezus Kristus vstal od mrtvih in verjame v vstajenje, druga polovica pa se s tem ne strinja.

13.vprašanje: Ali verjamete v kakršnokoli obliko posmrtnega življenja?

Da	Ne	Skupaj
53	28	81

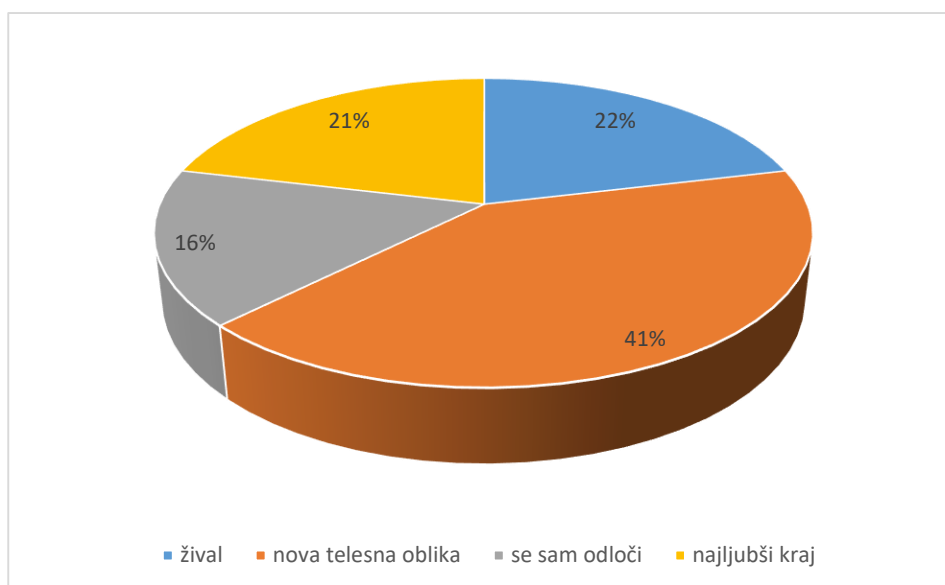

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev verjame v posmrtno življenje (65 %), drugi ne verjamejo (35 %).

14.vprašanje: Kaj po vašem mnenju pomeni beseda »reinkarnacija«?

Če se človek po smrti vrne nazaj na Zemljo v živalskem telesu in najde svojo družino.	17
Je vrnitev duhovnega principa v novi telesni obliki. Za človeka je ta oblika vedno človeško telo. Reinkarniramo se lahko na planetu, kjer smo živeli svoje zadnje življenje ali na drugem planetu.	33
Če se človek po smrti odloči za naslednje življenje, si izbere planetna katerem bo živel, telo v katerem bo živel in potem spet zaživi.	13
Če se človek po smrti v obliki živalskega ali človeškega telesa obišče svoj najljubši kraj in počne stvari, ki jih je želel početi v prejšnjem življenju ter živi novo življenje.	17
Skupaj	80

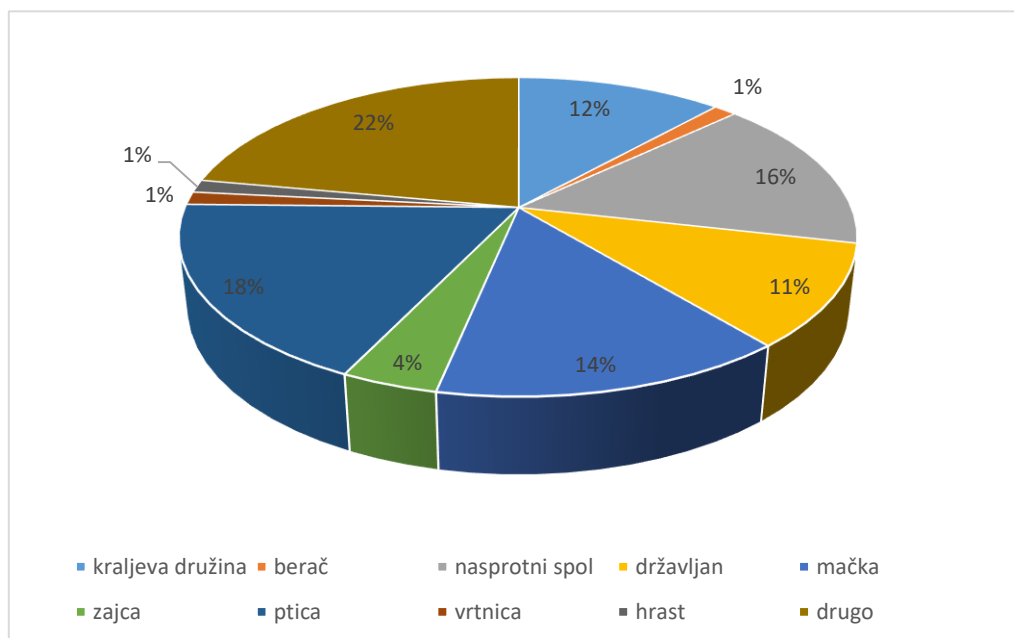

(VIR: Anketa, februar 2020)

Največ anketirancev (41 %) meni, da je reinkarnacija takrat, kadar človek ponovno zaživi v novi telesni obliki. Drugi menijo, da ponovno zaživi kot žival (17 anketirancev), da se vrne v svoj najljubši kraj (17 anketirancev), le 13 jih pa meni, da se odloči sam, torej mislijo, da je človek prepuščen usodi.

15.vprašanje: V koga/kaj bi se reinkarnirali, če bi imeli možnost?

V člana kraljeve družine.	9
V berača.	1
V nasprotni spol.	12
V državljana druge države.	8
V mačko.	11
V zajca.	3
V ptico.	14
V vrtnico	1
V hrast	1
Drugo	17
Skupaj	77

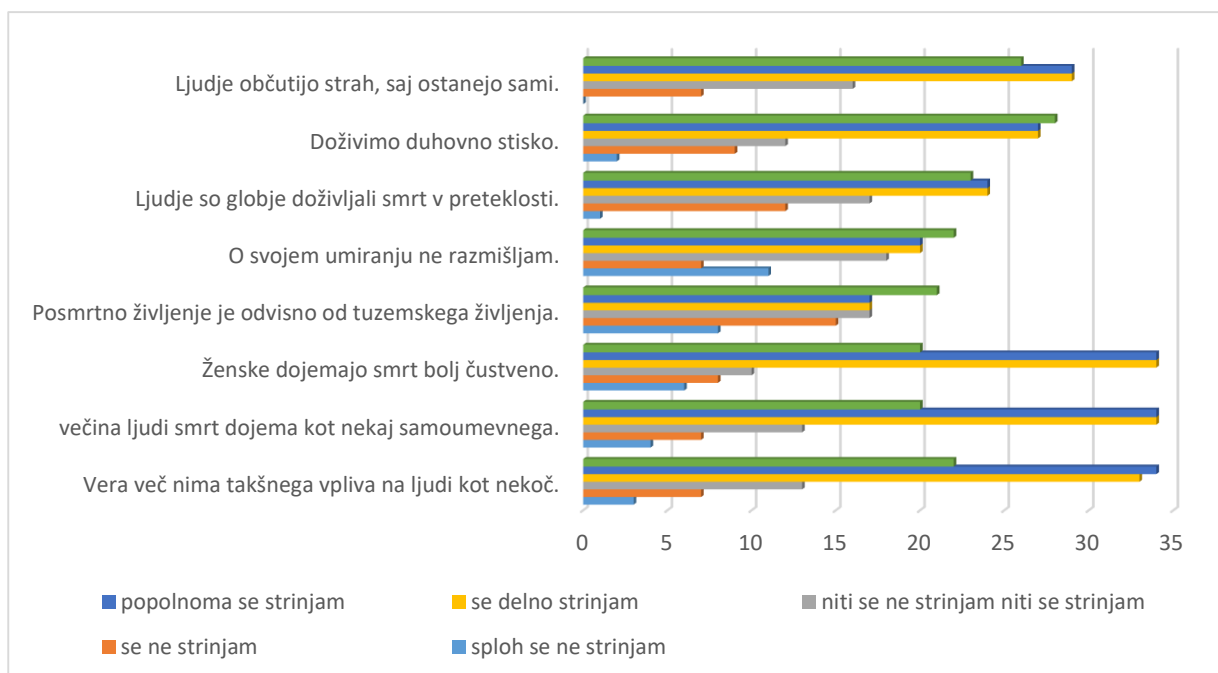

(VIR: Anketa, februar 2020)

Večina anketirancev (17 ali 22 %) se ne bi reinkarniralo v katero od naštetih možnosti, izbrali bi raje: Zorana Dragiča, Vladimirja Putina, Luko Dončiča, Leonarda Di Caprija, milijonarja, hrano ali Melanijo Trump. Nekateri bi ponovno zaživelimi kot otroci, eden pa bi se ponovno reinkarniral v svoje telo. Od naštetih možnosti bi se 14 (18 %) anketirancev reinkarniralo v ptico. Najmanj pa bi se jih reinkarniralo v vrtnico, v hrast ali v berača. Vsako kategorijo je izbral le eden anketiranec.

16. vprašanje: Prosimo, preberite spodnje trditve in označite, v kolikšni meri se z njimi strinjate.

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Niti se strinjam niti ne strinjam	Se delno strinjam	Popolnoma se strinjam	Skupaj
Vera več nima takšnega vpliva na ljudi kot nekoč.	3	7	13	33	22	78
Večina ljudi smrt dojema kot nekaj samoumevnega.	4	7	13	34	20	78
Ženske dojemajo smrt bolj čustveno in z več strahu.	6	8	10	34	20	78
Posmrtno življenje je odvisno od tu zemeljskega življenja.	8	15	17	17	21	78
O svojem umiranju ne razmišljam.	11	7	18	20	22	78
V preteklosti so ljudje zaradi navade zadržanja pokojnika v domači hiši globlje doživljali smrt kot danes.	1	12	17	24	23	78
Ljudje doživljamo ob smrti tudi duhovno stisko, saj ne vemo kaj nas čaka.	2	9	12	27	28	78
Ljudje občutijo strah, saj na poti v smrt ostanejo sami.	0	7	16	29	26	78

(VIR: Anketa, februar 2020)

Anketiranci se popolnoma strinjajo z naslednjimi trditvami: da je posmrtno življenje odvisno od tu zemeljskega življenja, da o svojem umiranju ne razmišljajo in da ljudje smrt doživljajo kot duhovno stisko, saj ne vedo kaj jih čaka. Največ se jih delno strinja z naslednjimi trditvami: da ženske smrt dojemajo bolj čustveno kot moški; da večina ljudi dojema smrt kot nekaj samoumevnega; da vera več nima takšnega vpliva kot nekoč; da so v preteklosti ljudje globlje doživljali smrt kot danes in da ljudje občutijo strah, saj na poti v smrt ostanejo sami. Precejšen del jih verjame, da posmrtno življenje ni odvisno od tu zemeljskega življenja in tudi da so v preteklosti ljudje smrt doživljali globlje.

3.3. Razprava in sklepi

Ob raziskovanju odnosov do smrti s pomočjo različnih virov, med njimi tudi anketnih vprašalnikov in intervjujev smo prišli do različnih ugotovitev in zaključkov.

Na podlagi rezultatov raziskovanja lahko potrdimo oziroma ovržemo zastavljene hipoteze z naslednjimi argumenti:

H1 Večina ljudi je mnenja, da se s smrtjo vse konča, saj v sodobnem času nimajo več toliko opore v veri.

Hipoteza je delno potrjena. Anketa je pokazala, da nekaj ljudi verjame in se strinja s tem dejstvom. Drugi pa menijo, da smrt ni konec in se umrli vrne nazaj v življenje, bivanje nadaljuje v boljši obliki ali pa ima od smrti naprej svobodo. Večina intervjuvancev meni, da so nekoč našli več opore v veri, danes pa se te navade nekoliko opuščajo.

H2 Sodobni način življenja spreminja tradicionalne vrednote v zvezi z življenjem in smrtjo.

Hipoteza je potrjena. Nekoč so ljudje umirali doma. Imeli so kar nekaj obsmrtnih tradicij, ki pa se jih večina ni ohranila do danes. Danes vse manj ljudi umira doma in imamo vse manj izkušenj s smrtjo. Ljudje pa tudi ne vemo za vse te tradicije, ki so jih imeli naši predniki ob smrti bližnjega, saj se ni prijetno o tem pogovarjati in starejšim za spominjati.

H3 Umiranje in smrt sta v današnji družbi še vedno tabu temi in prisotni predvsem pri starejšem prebivalstvu.

Hipoteza je delno potrjena. V rešeni anketi je največ anketirancev bilo mnenja, da sta to le delno tabu temi. Razlogi da je tabu tema so neutemeljene razlage o smrti, strah, vse manj izkušenj in da ne moremo sprejeti dejstva, da je smrt del življenja. Tudi v literaturi je bilo zaslediti, da se s staranjem ljudje več pogovarjajo o smrti.

H4 Med ljudmi ni prisotna zavest o reinkarnaciji.

Hipoteza ni potrjena. Zavest o reinkarnaciji je med ljudmi prisotna. Veliko ljudi verjame da človek po smrti zaživi v novi telesni obliki. Vendar so njihova prepričanja, v kaj se bodo reinkarnirali različna in povezana s sodobnimi družbenimi trendi. Največ anketirancev ima željo da bi se sami reinkarnirali v mačko, kar pa naju je zelo presenetilo.

H5 Večina ljudi si posmrtnega življenja ne zna predstavljati, vanj pa verjamejo predvsem ženske.

Hipoteza je delno potrjena. Ljudje si zelo različno predstavljamo posmrtno življenje. Naše predstave so povezane z našo domišljijo, filmi in pričevanjem vere posameznika. V življenje po smrti veruje več žensk kot moških.

4. ZAKLJUČEK

Smrt je neprijetna tema, o kateri večina ne želi govoriti. Za smrt in umiranje pravimo, da sta tabu temi, saj sta nezaželeni in se o tem ne pogovarjamo veliko. Z raziskovanjem je bilo ugotovljeno, da je med ljudmi prisoten strah, saj vse manj ljudi umira doma in nimamo s tem toliko izkušenj. Raziskovalno delo nama je bilo zanimivo. Zanimivi so nama predvsem različni obredi ob smrti v različnih svetovnih verstvih. Vsem nam je skupno to, da bo smrt enkrat potrkala na vrata vseh, vprašanje je le kako jo bomo sprejeli. Uveljavljajo se nove alternativne oblike ohranjanja pokojnikovega telesa in novi načini pokopov, kar pa razvrednoti smrt v tradicionalni obliki in pogrebne obrede, služi pa ob tem pogrebna industrija. Ker ljudje vedno dlje živimo, v današnjem času bolnišnice in hospici uspešno dvigujejo zavedanje o procesu umiranja in žalovanja, hkrati pa kažejo sodoben trend umiranja v domovih. Zanimivo bi bilo še raziskati, kakšno je mnenje ljudi o evtanaziji, o možnostih prostovoljnega odločanja o posameznikovi smrti, kot nas je lahko o tem pustil brez besed film *Ob tebi (Me before you)*... Ampak to naj ostane tema za morebitna prihodnja raziskovanja.

5. LITERATURA IN VIRI

5.1. Literatura

Geografski atlas Slovenije, Države v prostoru in času, založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1998, str. 134-135.

Novak V.; Slovenska ljudska kultura, Založba Oris, 1960.

Smrt, razpeta med tabuji in komercializacijo, Revija Gea, letnik XXIII, julij 2013, str. 60 – 67.

Voglar D. in N., Verstva sveta, založba Mladinska knjiga, Ljubljana 2009.

5.2. Spletni viri

Bog, dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Bog>, 12.11.2019.

Človekov odnos do smrti, dostopno na: <https://www.mklj.si/prireditve/item/7020-clovekov-odnos-do-smrti-mag-marko-ogris>, 10.12.2019

Dojemanje smrti v različnih kulturah, dostopno na: https://dijaski.net/gradivo/soc_ref_dojemanje_smrti_v_razlicnih_kulturah_01, 11.1.2020

Muslimani verujejo v istega boga kot kristjani, dostopno na: <https://www.slovenec.org/2019/11/18/ali-muslimani-verujejo-v-istega-boga-kot-kristjan/>, 19.12.2019

Prerok, dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Prerok>, 12. 11. 2019.

Kaj je reinkarnacija in kakšen je njen smisel? Dostopno na: <http://www.virmodrosti.com/modrost/kaj-je-reinkarnacija-in-kaksen-je-njen-smisel/>, 17.12.2019

Oddaja Sveto in svet, 1.11.2012, RTV SLO, dostopno na: <https://4d.rtv slo.si/arhiv/sveto-in-svet/174506978>, 14.2.2020.

Religija, dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Religija>, 12. 11.2019.

Religijske predstave o onostranstvu, dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kokar-Natasa.PDF>, 20.1.2020

Smrt, dostopno na: SSKJ, smrt, 12.11.2019.

Smrt, dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Smrt>, 12.11.2019.

Umrljivost, dostopno na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2013/2.1_umrljivost.pdf, 12.11.2019.

5.3. Drugi viri

Ustni viri

Intervju 1, M. H., februar 2020.

Intervju 2, Ž.Š., februar 2020

Intervju 3, U.Š., februar 2020

Intervju 4, G.V., februar 2020

Intervju 5, M.C., februar 2020

Intervju 6, Š.T., februar 2020

Intervju 7, E.M., februar 2020

Intervju 8, G.K., februar 2020

Intervju 9, R.J., februar 2020

Intervju 10, L.D., februar 2020

Intervju 11, učitelj budizma, februar 2020

6. PRILOGE

PRILOGA 1: INTERVJU O ODNOSU DO SMRTI RAZLIČNO VERUJOČIH

1. Kakšne vere ste?
2. Kaj vam pomeni vera, zakaj verujete?
3. Kakšen je nauk vaše vere glede posmrtnega in večnega življenja?
4. Ali so v svetih knjigah vaše vere pomembna navodila za tuzemsko življenje? Ali v njih najdete oporo?
5. Raziskujemo odnos do smrti v sodobnem času pri različnih verstvih. Kakšne občutke pa v vas vzbuja pojem smrt?
6. Ali je v vaši veri kakšen poseben običaj (praznik), ki kaže na poseben odnos do smrti?
7. Kakšno oblačilo vernikov ali voditeljev je značilno pri smrtih obredih, pogrebih?
8. Kakšne so predstave o posmrtnem življenju v vaši religiji (nebesa, pekel, vice, reinkarnacija, ponovno vstajenje)?
9. Ali vaša religija verjame, da tu zemeljsko življenje vpliva na življenje po smrti (nagrada za vernike, trpljenje za nevernike)?
10. Ali se je po vašem mnenju odnos do smrti v sodobnem času spremenil? Če Da, zakaj tako mislite? Ali se pogovarjate več o smrti ali manj kot nekoč? Zakaj?
11. Ali menite da ima starost vpliv na to, koliko se kdo pogovarja o smrti? Ali mislite, da so se starejši ljudje v preteklosti več pogovarjali o smrti ali tu ni bistvenih razlik?
12. Bi nam želeli še kaj sporočil o temi odnosa do smrti v sodobnem času?

PRILOGA 2: ANKETA O ODNOSU DO SMRTI

Lepo pozdravljeni. Sva Neža in Naja, učenci 9. razreda OŠ Cankova. V šoli sva se odločili, da bova sestavili raziskovalno nalogo na temo Odnos do smrti v luči velikih verstev in sodobnega časa. Prosili bi Vas, da nama pri tem pomagate, zato sva sestavili anketo. Vljudno vas prosiva, da izpolnite ta anonimni vprašalnik. Že vnaprej se vam zahvaljujema za sodelovanje.

1. Spol:
 - a) Moški
 - b) Ženski

2. Starost anketirancev:
 - a) 10-20
 - b) 21-30
 - c) 41-50
 - d) 51 in več

3. Kraj bivanja:
 - a) Občina Cankova
 - b) Druge občine Pomurja
 - c) Drugo

4. Dokončana izobrazba:
 - a) Osnovna šola
 - b) Srednja poklicna šola ali gimnazija
 - c) Višja šola
 - d) Visoka ali univerzitetna šola

5. Kako pogosto se doma pogovarjate o umiranju ali smrti?
 - a) Zelo pogosto
 - b) Pogosto
 - c) Redko
 - d) Nikoli
 - e) O tem se ni smiselno pogovarjati

6. Kakšne občutke v vas zbuja pojem smrt?
 - a) Žalost
 - b) Streh
 - c) Jeza
 - d) Olajšanje
 - e) Drugo

7. Kje najpogosteje najdete tolažbo ob smrti?
 - a) V veri
 - b) Pri svojcih
 - c) Pri prijateljih
 - d) Drugo

-
8. Katera religija je po vašem mnenju najbolj povezana z modernimi predstavami o posmrtnem življenju?
- Islam – umrli gre v nebesa/pekel in vera v posmrtno življenje
 - Budizem – umrli se reinkarnira
 - Katoliška vera – umrli gre v nebesa/vice/pekel in nato ponovno vstajenje
 - Drugo
9. Ali menite, da sta umiranje in smrt v današnji družbi tabu temi?
- Se strinjam
 - Se delno strinjam
 - Se ne strinjam
10. Kakšen je razlog, da je smrt v sodobnem času »tabu« tema?
- Strah pred smrtjo.
 - Neutemeljene razlage o smrti.
 - Tega ne moremo sprejeti kot naravni del življenja.
 - Izkušnje iz otroštva.
 - Vse manj ljudi umira doma in je s tem manj izkušenj.
 - Drugo
11. Kakšna je vaša predstava o smrti?
- Smrt je konec.
 - Smrt ni konec, temveč se bivanje nadaljuje v boljši obliki.
 - Smrt ni konec, ampak se umrli čez čas vrne nazaj v življenje.
 - Smrt ni konec, ampak je možnost svobode.
 - Drugo
12. Krščanska vera pravi, da je Jezus Kristus vstal od mrtvih. Ali verjamete v vstajenje od mrtvih?
- DA
 - NE
13. Ali verjamete v kakršnokoli obliko posmrtnega življenja?
- DA
 - NE
14. Kaj po vašem mnenju pomeni beseda »reinkarnacija«?
- Če se človek po smrti vrne nazaj na Zemljo v živalskem telesu in najde svojo družino.
 - Je vrnitev duhovnega principa v novi telesni obliki. Za človeka je ta oblika vedno človeško telo. Reinkarniramo se lahko na planetu, kjer smo živeli svoje zadnje življenje ali na drugem telesu.
 - Če se človek po smrti odloči za naslednje življenje, si izbere planet, na katerem bo živel, telo, v katerem bo živel in nato spet zaživi.
 - Če se človek po smrti v obliki živalskega ali človeškega telesa obišče svoj kraj in počne stvari, ki jih je želel početi v prejšnjem življenju ter živi novo življenje.
15. V koga/kaj bi se reinkarnirali, če bi imeli možnost?
- V člana kraljeve družine

- b) V berača
- c) V nasprotni spol
- d) V državljana druge države
- e) V mačko
- f) V zajca
- g) V ptico
- h) V vrtnico
- i) V hrast
- j) Drugo

16. Prosimo preberite spodnje trditve in označite, v kolikšni meri se strinjate z njimi.

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Niti se strinjam niti ne strinjam	Se delno strinjam	Popolnoma se strinjam
Vera več nima takšnega vpliva na ljudi kot nekoč.					
Večina ljudi smrt dojema kot nekaj samoumevnega.					
Ženske dojemajo smrt bolj čustveno in z več strahu.					
Posmrtno življenje je odvisno od tuzemeljskega življenja.					
O svojem umiranju ne razmišljam.					
V preteklosti so ljudje zaradi navade zadržanja pokojnika v domači hiši globlje doživljali smrt kot danes.					
Ljudje doživljamo ob smrti tudi duhovno stisko, saj ne vemo kaj nas čaka.					
Ljudje občutijo strah, saj na poti v smrt ostanejo sami.					